

Hristiyan Teopolitiği Üzerine Bir Değerlendirme ve 'Öteki'nin Teopolitik İnşası: Abd Örneği

Gökhan Bolat

Doktora Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Ana Bilim Dalı,
Bursa, Türkiye

gokhanbolat60@gmail.com | <http://orcid.org/0009-0004-5917-4985> | <https://ror.org/03tg3eb07>

Abdurrahman Kurt

Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Ana Bilim Dalı, Bursa, Türkiye

akurt@uludag.edu.tr | <http://orcid.org/0000-0001-6087-3725> | <https://ror.org/03tg3eb07>

Öz

"Din ve siyaset" ilişkileri ve dinin toplumdaki farklı görünimleri gerek gündelik hayatta gerek profesyonel çevrelerde her zaman güncelliğini koruyan tartışma konularıdır. Oldukça dinamik olan bu ilişkiler çok boyutlu, karmaşık ve farklı şekillerde olabilmektedir. İlişkilerdeki bu çok boyutlu durum kavramlara da yansımaktadır. Bu makalede din-siyaset ilişkileri, araştırmaya konu edilen coğrafya da dikkate alınarak "Teopolitik" kavramı ile ele alınmıştır. Güncel örnekler üzerinden ABD'deki Hristiyan teopolitiğine odaklanan makalede teopolitiğin ötekileştirici kodları ön plana çıkartılmıştır. Dolayısıyla çalışmamızda ele aldığımız problem dinî ve siyasi boyutunun ötesinde sosyolojik bir muhtevaya sahiptir. Çalışmamızda öncelikle literatür taramasından faydalanılarak teorik çerçeve oluşturulmuş, akabinde Hristiyan Siyonizmi ve Yeni Muhafazakârlık bu çerçevede analiz edilmiştir. Bu bağlamda Giriş'le birlikte iki bölümden oluşan makalenin Birinci Bölümünde çalışmamızın temel kavramı olan "Teopolitik" hakkında kavramsal bir tartışmaya girilmiş ve Hristiyan teopolitiğinin teolojik arka planı ile ilgili temel düzeyde bilgiler verilmiştir. İkinci Bölümde ABD'deki Hristiyan Siyonizmi ve Yeni Muhafazakârlık ve bunların siyaset kurumuyla kurdukları ilişki neticesinde ortaya çıkan problemler teopolitik açıdan ele alınmıştır. Çalışmamızın amacı teopolitikanın yalnızca siyasi ve dinî bir problem olmayıp aynı zamanda toplum üzerinde ötekileştirici etkisiyle sosyolojik bir problem olduğunu da göstermektir. Nitekim elde ettiğimiz bulgular, Hristiyan Siyonistlerin ve Yeni Muhafazakârlar'ın teopolitik olarak değerlendirdiğimiz gündemlerinin, siyasi sonuçlara yol açmasının yanında, teoloji kaynaklı, oldukça derin ve keskin bir ötekileştirmeyi beraberinde getirdiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler

Din Sosyolojisi, Teopolitik, Amerika Birleşik Devletleri, Hristiyan Siyonizmi, Yeni Muhafazakârlık, 'Öteki'.

Atıf Bilgisi

Bolat, Gökhan – Kurt, Abdurrahman. "Hristiyan Teopolitiği Üzerine Bir Değerlendirme ve 'Öteki'nin Teopolitik İnşası: Abd Örneği". *Uludağ İlahiyat Dergisi* 33/2 (Aralık 2024), 159-188. <https://doi.org/10.51447/uluid.1521873>

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü Article Type	Araştırma Makalesi Research Article
Geliş Tarihi Date of Submission	24 Temmuz 2024 24 July 2024
Kabul Tarihi Date of Acceptance	10 Kasım 2024 10 November 2024
Yayın Tarihi Date of Publication	27 Aralık 2024 27 December 2024
Yayın Sezonu Pub Date Season	Aralık December
DOI	https://doi.org/10.51447/uluid.1521873
Değerlendirme Peer-Review	Ön inceleme: Bir İç Hakem (Editörler Kurulu Üyesi - Yayın Kurulu Üyesi) İçerik inceleme: İki Dış Hakem - Çift Taraflı Körleme Single anonymized AInternal (Editor board member) Double anonymized - Two External
Etik Beyan Ethical Statement	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited
Benzerlik Taraması Plagiarism Checks	Yapıldı - iThenticate Yes - iThenticate
Yazar Katkı Oranları Author Contribution	Yazar 1: % 50. Yazar 2: % 50. Author 1: % 50. Author 2: % 50
Çıkar Çatışması Conflicts of Interest	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. The author(s) has no conflict of interest to declare.
Finansman Grant Support	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Telif Hakkı & Lisans Copyright & License	Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0
Etik Bildirim Complaints	ilahiyatdergisi@uludag.edu.tr - https://dergipark.org.tr/tr/pub/uluid

An Evaluation on Christian Theopolitics and Theopolitical Construction of the 'Other': The Case of the United States

Gökhan Bolat

PhD. Student, Bursa Uludag University, Faculty of Theology, Department of Sociology of Religion, Bursa, Türkiye
gokhanbolat60@gmail.com | <http://orcid.org/0009-0004-5917-4985> | <https://ror.org/03tg3eb07>

Abdurrahman Kurt

Prof. Dr., Bursa Uludag University, Faculty of Theology, Department of Sociology of Religion, Bursa, Türkiye
akurt@uludag.edu.tr | <http://orcid.org/0000-0001-6087-3725> | <https://ror.org/03tg3eb07>

Abstract

The relationship between “religion and politics” and the various manifestations of religion in society are topics of discussion that remain consistently relevant in both everyday life and professional circles. These relationships are highly dynamic and can manifest in multifaceted, complex, and diverse ways. This multidimensionality in relationships is also reflected in the concepts themselves. The article, which focuses on Christian theopolitics in the United States through contemporary examples, highlights the othering codes inherent in theopolitics. Consequently, the problem addressed in our study possesses a sociological dimension that extends beyond its religious and political aspects. Initially, a theoretical framework was established through a literature review, followed by an analysis of Christian Zionism and Neo-Conservatism within this framework. In this context, the first section of the article which consists of an introduction and two main sections, engages in a conceptual discussion regarding our core concept, “Theopolitics,” and provides fundamental information about the theological background of Christian theopolitics. The second section examines Christian Zionism and Neo-Conservatism in the United States and the issues arising from their relationship with political institutions from a theopolitical perspective. The aim of our study is to demonstrate that theopolitics is not merely a political and religious problem but also a sociological issue due to its othering effects on society. Indeed, our findings reveal that the agendas of both Christian Zionists and Neo-Conservatives, which we evaluate as theopolitical, not only lead to political consequences but also result in a deeply rooted and sharply defined othering process derived from theological sources.

Keywords

Sociology of Religion, Theopolitics, United States, Christian Zionism, Neoconservatism, 'Other'.

Citation

Bolat, Gökhan – Kurt, Abdurrahman. “Hristiyan Teopolitiği Üzerine Bir Değerlendirme ve ‘Öteki’nin Teopolitik İnşası: Abd Örneği”. *Uludağ İlahiyat Dergisi* 33/2 (December 2024), 159-188. <https://doi.org/10.51447/uluid.1521873>

Giriş

Rousseau, din olgusunu toplumla ilişkisi bakımından “insanın” ve “yurttaşın” dini olarak ikiye ayırır ve ilkini temiz, sade, gerçek tanrıçılık yani doğal tanrı hukuku olarak tanımlanırken, ikincisini tek bir memlekette geçen, dogmaları, ayinleri, yasalarla belirtilen dış törenleri olan, mensubu olduğu ulustan başkasını imansız, yabancıları barbarlar olarak kabul eden anlayış olarak tanımlar.¹ Bunları ulusu için gerekli gördüğü bir “sivil din”² arayışları bağlamında zikretse de Rousseau'nun “mensubu olduğu ulustan başkasını imansız, yabancı barbarlar olarak kabul eden anlayış” şeklinde tanımladığı dikotomi, teopolitik yaklaşımın temel karakteristiklerinden birine işaret etmektedir. Kendi ifadesiyle bu türden bir tutum insanları “kör inançlı” kişiler hâline getirir, bir ulusu “can kıyıcı” ve “hoşgörüsüz” yapar, kendi tanrılarına inanmayanları öldürmekle kutsal bir iş yaptığına inanır, ulusu “ötekilerle” doğal bir savaş durumuna sokar.³

Sıklıkla kamusal söylemlere de yansıyan, uluslararası düzeyde toplumsal kamplaşmaların önemli bir kaynağını oluşturan, kimi zaman uluslararası sisteme meydan okuyan bir resmî devlet politikası hâline gelen, “biz ve onlar” şeklindeki bir yaklaşıma dayalı teolojinin radikal yorumlarına dayalı siyasi doktrinlerin varlığı, günümüzde hâlâ üzerinde durulması gereken önemli bir meseledir. Söz konusu siyasetin günümüzde kurumsal boyutta tezahür ettiği merciler ise daha ziyade köktenci ve radikal dinî veya felsefi yapılarıdır. Habermas, köktendinci dünya görüşlerinden yansıyan uygulamaların kendi gibi olmayanları dışarıda bırakmayı öngören din ya da tarih felsefesi kökenli dünya anlayışlarına dayandıklarını söyler ve köktendinci dogmacılığının küçümsememesi gerektiğini ifade eder.⁴

Az sonra detaylıca değineceğimiz üzere teopolitik, jeopolitiğin sınırlarını aşan bir fenomendir ve onu tartışmaların odak noktası hâline getiren de onun ulus aşırı kapasitesinden kaynaklanır. Teopolitiği tekrar gündeme getiren nedenlerin temelinde ise aydınlanma ile birlikte dinin tarih sahnesinden çekildiğine dair güçlü varsayımların en azından şu ana kadar doğru olmadığına anlaşılması yatar. Bu konuda farklı yaklaşımlar söz konusu olmakla birlikte nihayetinde dinin gündelik hayattaki görünümü ve özgül ağırlığı değişse de varlığını devam ettirdiği rahatlıkla söylenebilir. ABD’de ise genel anlamda dine olan ilgideki düşüşe rağmen radikal yorumları barındıran “yoğun din”in (Intense Religion) varlığını olduğu gibi devam ettirdiği de birtakım araştırmalardan anlaşılmaktadır.⁵

Öte yandan bizim burada teopolitik kavramına muhatap kılacağımız “din”, insanların bireysel ve toplumsal düzeyde tecrübe ettiği ana akım dinî anlayış değil, agresif bir bi-

¹ Jean Jaques Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, çev. Vedat Günyol (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2015), 129.

² Kavram hakkında detaylı bilgi için bk. Kemal Ataman, *Ulus Olmanın Kutsal Temeli: Sivil Din, Bir Analiz Denemesi* (Ankara: Sentez Yayıncılık, 2014).

³ Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, 130.

⁴ Jürgen Habermas, *‘Öteki’ olmak, ‘Öteki’ ile Yaşamak*, çev. İlknur Aka (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999), 132-133.

⁵ Landon Schnabel - Sean Bock, “The Continuing Persistence of Intense Religion in the United States: Rejoinder”, *Sociological Science* 5 (Kasım 2018), 718.

çimde politikaya nüfuz edip onu istismar eden, yapısal açıdan “köktenci”⁶ (fundamentalist) veya “radikal” olarak ifade edebileceğimiz inanç ve ideolojilerdir. Ancak bireyin veya bir grubun radikal bir ideolojiyi benimsemesi için onun dinî bir karakterde olması da gerekmez. Ayrıca köktenci mahiyette de olsa burada ele alacağımız husus nihayetinde bir din-devlet/siyaset ilişkisidir ve bu ilişki de şüphesiz yeni değildir. Din, geçmişten günümüze siyasi düşüncelerin oluşumunda, biçimsel farklılaşmalarla birlikte kutsallık ve mitlerle örülü bir “Teopolitika” inşası olarak karşımıza çıkabilmektedir.⁷

Aydınlanmadan itibaren en katı laiklik rejimlerinin tesis edildiği iddia edilen Batı’da da din ve siyaset ilişkileri birbirinden tamamen kopuk durumda değildir. Amerikan siyasi sisteminde ise yasal olarak, din ve devlet birçok Avrupa ülkesine göre çok daha katı bir şekilde ayrılmasına rağmen bu durum, dinin kamusal alandaki etkilerini engellemiştir.⁸ Geçmişte olduğu gibi modern siyaset de dinle bir şekilde etkileşim içinde olmaya devam etmektedir. Ya da Caputo ve Keller’ın biraz iddialı ifadesiyle, siyasi alanı düzenleyen kaçınılmaz olarak aklımızda Tanrı vardır ve teolojimizin ya da anti-teolojimizin ayrıntıları ne olursa olsun, her zaman bir arka-teoloji alanında hareket ederiz.⁹

Aziz Augustinus, Luther ve Hobbes’a kadar çok sayıda düşünür ve felsefeci, siyasetin ve devletin insan doğasına uygun ve toplumsal barışı sağlama kabiliyeti açısından öncelikli bir faaliyet alanı ve kurum olduğunu belirtmişlerdir.¹⁰ Ancak siyasetin temel amaçlarından olan “barış”, özellikle küresel anlamda tam anlamıyla mümkün olamamaktadır. Kuşkusuz bunun; uluslararası sistemi temsil eden kurumların yetersizliği, kendi çıkarlarını önceleyen devletler arasındaki güç dengesizlikleri, emperyalist hedeflere sahip küresel aktörler, enerji kaynaklarının paylaşımı gibi yapısal, siyasal, ekonomik vs. birçok önemli nedeni vardır. Ancak tüm bunların yanında üzerinde daha az durulan bir başka neden de fantastik hedefleriyle siyasetin içine sızarak veya tamamen ona hâkim olarak modern siyaseti işlevsiz hâle getirebilen radikal dinî ve ideolojik yapılarıdır. Vahye dayalı dinin teolojik-politik sorunsalı, temel belirleyici unsur olmamakla birlikte modern siyasetin problem sahasının derinine işlemiş başat bir faktördür.¹¹ Hatta bazen temel belirleyici aktör olarak da ön plana çıkabilmektedir.

Son yıllarda özellikle 11 Eylül saldırıları başta olmak üzere dünyanın farklı yerlerinde meydana gelen çeşitli terör olayları, saldırılar ve bölgesel çatışmalar, dinî tartışmaların kamusal alandaki yoğunluğunu arttıran ve yönünü belirleyen önemli faktörler arasında yer almaktadır. Buna bağlı olarak din-siyaset tartışmaları genellikle İslam coğrafyası içinde, radikal dinî grupların merkezde olduğu olumsuz bir pencereden mercek altına

⁶ Kavram hakkında bilgi için bk. Rik Peels, “On Defining ‘Fundamentalism.’” *Religious Studies* 59/4 (2022), 1–19.

⁷ İbrahim Sarıtaş, “Antik Yunan’dan Moderne: Batı’da Politik Teoloji”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* 59 (2022), 205.

⁸ Jean-François Mayer, “Facteurs Religieux et Relations Internationales: Une Approche Théopolitique”, *Religioscope* (Erişim 9 Aralık 2023).

⁹ John D. Caputo - Catherine Keller, “Theopoetic/Theopolitic”, *CrossCurrents* 56/4 (2007), 105.

¹⁰ Nur Vergin, *Siyasetin Sosyolojisi* (İstanbul: Doğan Kitap, 2013), 30.

¹¹ Michael Dillon, “Modern Çağın Siyasi Meşruiyeti”, *Dîvân Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* 18/35 (Aralık 2013), 74.

alınmaktadır. Ek olarak bu yaklaşımların bilhassa popüler düzlemde radikal gruplar ile ana akım dinî görüşleri ayırt etmeden büyük genellemeler şeklinde tezahür etmesi, başta İslamofobi olmak üzere birçok ek problemi beraberinde getirmektedir. Böylesine bir sorun sebebiyle burada radikal gruplarla siyaset arasındaki ilişkiler, “din-devlet/siyaset” ilişkileri şeklinde değil, daha spesifik bir çerçeveye işaret edecek şekilde “Teopolitik” kavramı etrafında ele alınacaktır.

Bu çalışmada genel olarak ABD’de bulunan Hristiyan siyonizmi ile Yeni Muhafazakarlık teopolitik kavramı çerçevesinde incelenecektir. Odaklanacağımız nokta ise bu grupların tarihten günümüze detaylı incelemesi değil, Habermas’ın da belirttiği gibi “makul anlaşmazlık”a (reasonable disagreement) dahi kapalı olan¹² ötekileştirici mahiyetteki felsefi ve dinî görüşleri, bu görüşlerin politikaya yansımaları ve bunun birtakım pratik sonuçlarıdır. Nitekim makalemizin temel iddiası ABD’de Hristiyan Siyonizmi ve Yeni Muhafazakârlık üzerinde tezahür eden teolojik motivasyonlara sahip politikanın günümüzde siyasi eylemi doğrudan etkilemeye devam ettiği, bunun doğal sonucu olarak da toplumsal boyutta “biz ve onlar” düalizmini besleyip canlı tutarak inanç temelli bir ötekileştirmeyi bizzat inşa ettiğiidir. Amacımız, teopolitikanın yalnızca siyasi ve dinî bir problem olmayıp aynı zamanda sosyolojik açıdan toplumlararası kutuplaşmaların önemli bir nedeni olduğuna dikkat çekerek bu anlamda literatüre katkı sunmaktır. Bu itibarla makalenin ilk bölümünde ilgili literatürden faydalanılarak teopolitik kavramı ve Hristiyan teopolitiği tartışılacak ve teorik çerçeve oluşturulacaktır. İkinci bölümde ABD’deki Hristiyan Siyonizmi ve Yeni Muhafazakârlık, pratikte takip ettikleri politikalar dikkate alınarak, oluşturduğumuz teorik çerçeveye göre değerlendirilecektir.

Konuyla ilgili araştırmalarda, gerek Hristiyan siyonizmi gerekse Yeni Muhafazakârlık, dinî ve politik açıdan çok sayıda araştırmaya konu edilmelerine rağmen benimsedikleri teolojik ve ideolojik yaklaşımın sosyolojik düzlemde ortaya çıkardığı problemler yeterince vurgulanmamaktadır. Teopolitiğin ötekileştirici doğasına işaret eden bir örnek olarak Şenay ve Ceylanlar’ın günümüz Romanya sınırları içinde bulunan ve 16. yüzyılda inşa edilmiş Bucovina Ortodoks Manastırları üzerindeki figürler hakkındaki çalışmaları dikkatimizi çekmiştir. Söz konusu çalışmada Teopolitik ötekinin tarihsel kökenlerine vurgu yapıldığı görülmektedir.¹³ Bizim çalışmamız ise güncel örnekler üzerinden meseleyi ele alacaktır. Bunun yanında çalışmamızın genel çerçevesiyle ilgili, ABD özelinde teopolitik konusuna odaklanan ve istisnacılık (seçilmişlik doktrini)¹⁴ çerçevesinde kutsal bir kimlik inşasına dikkat çeken çalışmalar da vardır. Örneğin Cavanaugh’ın özellikle bir makalesi

¹² Habermas, ‘Öteki’ olmak, ‘Öteki’ ile Yaşamak, 133.

¹³ Bülent Şenay - Nagehan Z. Ceylanlar, “The Theopolitical “Other” In The Last Judgment Paintings Of Bucovina’s Orthodox Monasteries”, *Annals of the University of Bucharest / Political science series* 20/1 (2018) 73-90.

¹⁴ Teolojik bir zeminden ilham alan “Amerikan istisnacılığı”, Amerikan halkının ilahi takdir gereği olarak dünyada önemli bir misyona sahip ve bunun için çaba göstermesi gereken, diğer uluslardan farklı, üstün ve seçilmiş bir ulus olduğu inancına dayalı, Amerikan toplumunda yaygın olan ancak daha ziyade muhafazakârlar tarafından benimsenen bir inanış ve düşüncüyü ifade eder. Amerikan istisnacılığının biri teoloji (Yahudi-Hristiyan geleneği) diğeri seküler (Aydınlanma geleneği) kaynaklı iki versiyonu vardır. Ancak bu ikisi birbirinden kopuk da değildir. İstisnacılık (Exceptionalism) düşüncesi Amerikan teopolitiğiyle de yakından ilişkilidir.

bununla ilgilidir ve Amerikan istisnacılığının biri teoloji (Yahudi-Hristiyan geleneği) kaynaklı diğeri seküler (Aydınlanma felsefesi) iki türünden ve bunların birbiriyle ilişkisinden bahseder.¹⁵ Webb de Amerikan teopolitiği denince akla gelen isimlerden biridir. Amerika'nın 'ilahi takdir' veya bir diğeri ifade ile seçilmişlik doktrininin savunan Webb, söz konusu doktrininin dünden bugüne intikal edişini ve bugün hâlâ 'kaçınılmaz olarak' varlığını sürdürdüğü kamusal alandaki durumunu kendi penceresinden aktarır.¹⁶ Webb, ABD teopolitiğini 'içeriden' anlamak için önemli bir isimdir. Yine konuyla ilgili önemli bir doktora tezi hazırlayan Anderson da İncil teopolitiğinin Amerikan milliyetçiliği ile ilişkisini inceler.¹⁷ Benzer çalışmaların sayısını artırmak mümkündür. Ancak bu çalışmalar teopolitik odaklı olsalar da hiçbirisi spesifik olarak teopolitiğin ötekileştirici karakterini ele almaz.

Tüm bunlarla birlikte bu çalışmada iddia ettiğimiz şeyler ele aldığımız konu hakkındaki gerçekliğin tamamını yansıtmaya iddiasında elbette değildir. Yani "din", işaret ettiğimiz siyasi ve toplumsal etkileri üreten tek faktör değildir. Ancak yeterince üzerinde durulmayan önemli bir faktördür. Aynı şekilde kavramların tekelleştirilmesi de söz konusu olamaz. Odaklandığımız temel kavram olarak "Teopolitik", hiç şüphesiz farklı şekillerde de tanımlanabilir ve kullanılabilir. Aynı şekilde örnek yapılar olarak zikrettiğimiz Hristiyan Siyonizmi ve Yeni Muhafazakârlık da muhtelif şekillerde yorumlanıp pekâlâ değişik açılardan değerlendirilebilir.

1. Teopolitik ve Hristiyan Teopolitiği

1.1. Kısıtlı Bir Kavram Tartışması: Teopolitik Nedir, Ne Değildir?

"Kavramlar dış dünyada somut gerçekliklerin ya da soyut düşüncelerin açıklanmasında kullanılan sembollerdir."¹⁸ Teopolitik kavramı jeopolitik ve teolojinin çok boyutlu merceği aracılığıyla siyasi eylemi anlamaya ve tahmin etmeye yönelik geniş bir girişimdir.¹⁹ Tanımında "devlet, coğrafya ve politika" sözcüklerinin kullanıldığı jeopolitik kavramı ise kısaca "coğrafyanın politikaya verdiği yön ve imkânlar alanı olarak" anlaşılabilir.²⁰ Bu kavramın işaret ettiği gerçekliğin unsurları arasında yer alan dinin bağlı olduğu jeopolitiğin coğrafi sınırlarının dışına taşması, belirli bir jeopolitiğin sınırları içinde ve dışında kendisiyle ulusal ve uluslararası siyasete yön verilmesi, bölgesel ya da küresel düzeyde stratejilere konu olması, kısaca ulusal ve uluslararası siyasette fiziki coğrafyanın yerine dinî coğrafyanın geçmesi yeni bir kavramı, "Teopolitik" kavramını devreye sok-

¹⁵ William T. Cavanaugh, "Messianic Nation: A Christian Theological Critique of American Exceptionalism", *University of St. Thomas Law Journal* 3/2 (2005).

¹⁶ Stephen H. Webb, *American Providence: A Nation with a Mission* (New York: Continuum, 2004).

¹⁷ Braden P. Anderson, "Chosen Nation: Biblical Theopolitics and the Problem of American Christian Nationalism" (Milwaukee: Marquette University, Doktora Tezi, 2010).

¹⁸ Fazlı Arabacı, *Tarihten günümüze Türkiye'ye Yönelik Teopolitik ve Teostratejiler* (Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları, 2021), 7.

¹⁹ David Marzak, "Theopolitics: Theology and Politics Needed to Understand World News Today", *New Era World News* (Erişim 28 Kasım 2023).

²⁰ Arabacı, *Tarihten günümüze Türkiye'ye Yönelik Teopolitik ve Teostratejiler*, 7-8.

maktadır.²¹ Dolayısıyla geçmişte coğrafyanın vermiş olduğu imkânlar göz önünde tutularak kavramlaştırılan uluslararası siyaset ve strateji, günümüzde din merkezli olduğunda daha çok teopolitik kavramıyla tanımlanmaktadır.

Teopolitik kavramını daha iyi netleştirmek için aynı zamanda Hitler'in coşkulu bir destekçisi olan hukukçu ve felsefeci Carl Schmitt'in "Politik-Teoloji" kavramına atıfta bulunmak ve aralarındaki farklılıkları ortaya çıkarmak kanaatimizce faydalı olacaktır. Zira söz konusu iki kavram ilk bakışta aynı gibi anlaşılan ve çoğu defa birbirinin yerine kullanılan yakın kavramlardır. Schmitt'in "Politik Teoloji" kavramı, aynı ismi taşıyan kitabında geçen, modern devlet kuramının bütün önemli kavramlarının dünyevileştirilmiş ilahiyat kavramları²² olduğu yönündeki iddialı cümlesi ekseninde tartışılır. Schmitt için "Politik Teoloji", siyasi bir kavram ne kadar modern ve seküler görünürse görünsün, entelektüel tarihini ve yörüngesini analiz ettiğimizde, teolojik bir kavramın dönüştürülmüş bir versiyonu olduğunu keşfedeceğimiz anlamına gelmektedir. Schmitt bunun özellikle otoritenin meşrulaştırılmasıyla ilgili olduğunu düşünmektedir.²³ Dolayısıyla Schmitt'in yaklaşımında özne olan politika yani insandır.

Teopolitik, öznenin politika olduğu bir formülde dini bir meşrulaştırma aracı olarak kullanmak, dinî referanslarla politika yapmak veya gündelik dildeki ifade ile dinin politika tarafından ideolojik kullanımı değildir. Teopolitikada özne, politika (insan iradesi) değil teoloji veya 'kutsal olan'dır. Örneğin Gray²⁴, Schmitt'in "Politik Teoloji" kavramının kullanımına dair eleştirisinde kavramı teopolitik'ten ayırır. Buna göre o, "Politik Teoloji"'nin politik eylemleri maskeleyen için teolojinin ideolojik kullanımı, yani siyasetin bir teoloji meselesi hâline getirilmesi olduğunu söylerken, teopolitik ise açıkça teolojik bir zeminden yola çıkar ve bu bir vahiy teolojisi veya doğal bir inanış olabilir. Teopolitik ve politik teoloji benzer kavramlar kullanarak her ikisi de din ve siyaset arasındaki ilişki üzerine sorgulamalarda bulunur ancak bu radikal bir şekilde karşıt amaçlara yöneliktir; politik teoloji, ilahi gücü otoriter devletin hizmetinde konuşlandırırken, teopolitik, kurumsal insan gücünü meşrulaştırmanın her türlü olasılığını reddeder.²⁵ Yahudi teopolitiğinin önemli isimlerinden olan Martin Buber de teopolitik kavramı ile "ilahî yönetimin gerçekleşmesine yönelik eğilim açısından kamusal nitelikteki eylemi kastediyorum" diyerek kavramı "din siyaseti"nden (politic of religion) ayırır.²⁶ Schmitt'in politik teolojisine karşılık kendi teopolitik görüşlerini ileri süren Martin Buber, doğrudan Tanrıyla ilişkili olan gücün (otoritenin) paylaşamayacağını söyler ve "teopolitik olanın dışında hiçbir politik alan yoktur"²⁷ diyerek herhangi bir beşerî gücün siyasi otoritesinin meşruiyetinin olamayacağını ima eder. Buber'in yaklaşımına göre kendi kuralları olan bağımsız bir alan olarak "siyaset", Tanrı'ya bir başkaldırıdan ve bu hâliyle insan doğasının inkârından başka bir şey

²¹ Fazlı Arabacı, "Jeopolitiktan Teopolitiğe Dinin Stratejik Kullanımı", *Fazlı Arabacı* (Erişim 28 Kasım 2023).

²² Carl Schmitt, *Siyasal İlahiyat*, çev. Emre Zeybekoğlu (Ankara: Dost Yayınevi, 2002), 41.

²³ Samuel Hayim Brody, *Martin Buber's Theopolitics* (Bloomington: Indiana University Press, 2018), 4.

²⁴ Phillip W. Gray, "Political Theology and the Theology of Politics: Carl Schmitt and Medieval Christian Political Thought", *Humanitas* 20/1-2 (Ocak 2007), 177.

²⁵ Brody, *Martin Buber's Theopolitics*, 66.

²⁶ Martin Buber, *Kingship of God*, çev. Richard Schimann (New York: Harper & Row Publishers, 1967), 47-157.

²⁷ Buber, *Kingship of God*, 136.

değildir.²⁸ Buna mukabil kavramı daha geniş çerçeveden, Schimitt'in politik teolojisini de içerecek şekilde kullananlar da vardır. Örneğin Mayer teopolitik tanımına devletlerin veya diğer siyasi oluşumların dinî yapıları istismar etme girişimlerini de dâhil eder.²⁹ Ancak bizim yaklaşımımızda din (kutsal)-siyaset ilişkisinde öznenin politika olduğu formül teopolitik kavramının sınırları içinde değildir.

Yukarıda bahsettiğimiz ve bizim de tercih ettiğimiz Mayer ve Buber'in teopolitik yaklaşımına somut bir örnek olması açısından Leo Strauss'un, uzun ve sancılı bir süreçten sonra Filistin topraklarında kurulan İsrail devleti ve "Yahudi sorunu" hakkındaki ifadeleri eşsiz bir örnek gibi görünmektedir. Strauss şöyle der:

"...Kültürel Siyonizm'in başvurduğu miras, kültür ya da medeniyet terimleriyle, Yahudi halkının dehasının özerk bir ürünü olarak yorumlanmaya isyan etti. Bu kültür ya da medeniyetin özü Tevrat'ta yatıyordu ve Tevrat kendisini İsrail tarafından yaratılmış değil, Tanrı tarafından verilmiş olarak sunuyordu. Böylece Yahudi sorunu tamamen insani yollarla çözme girişimleri başarısızlıkla sonuçlandı. İnsan tarafından bağlanmayan düğüm insan tarafından çözülemezdi."³⁰

Strauss'un özellikle son cümlesi oldukça çarpıcıdır. Zira o, kendisi de bir Yahudi olarak her ne kadar bağımsız bir İsrail devletinin kurulmasını Yahudi toplumunun kurtuluşu için tek çare olarak gördüyse de gelinen noktada, bir devlet kurulmasına rağmen "Yahudi sorunu"nun çözülemediğini görmüş, dahası kurucu ideolojinin kaynağına vurgu yaparak söz konusu sorunun çözülmeceğini de öngörmüştür. Bahsettiği kaynak "Tanrı" olduğundan insanın yapabilecek bir şeyi yoktu. Öte yandan bu tek cümle "Teopolitik nedir?" sorusunun da net ve kısa bir cevabıdır. Söz konusu problem ise bugün hâlâ devam etmektedir.

Özetle teopolitik, modern siyasetten ve onun kurallarından bağımsız, ister vahye dayalı ister doğal bir inanış olsun 'ilahi' kaynaklı bir ajandası olan, bundan dolayı insanı ve jeopolitik sınırlar aşan aktif ve agresif bir karakterle karşımıza çıkmaktadır.

1.2. Hristiyan Teopolitiğinin Teolojik Arka Planı

Kökleri on ikinci yüzyıla uzanan Hristiyan Teopolitiği³¹ literatürde, "Politik Teoloji" ile ilgili yazılarından sonra özellikle Carl Schimitt'le birlikte tartışılmaya başlanmıştır. Nitekim birçok araştırmacı teorik düzeyde teoloji ve siyaset ilişkisini Schimitt'le birlikte başlatır. Ancak "politik teoloji" kavramı Schimitt'in tartışmalı teorisinden sonra gündeme gelse

²⁸ Samuel Hayim Brody, "Is Theopolitics an Antipolitics?", *Dialogue as a Trans-disciplinary Concept: Martin Buber's Philosophy of Dialogue and its Contemporary Reception*, ed. Paul Mendes-Flohr (Berlin - München - Boston: De Gruyter, 2015), 83.

²⁹ Mayer, "Facteurs Religieux et Relations Internationales", 6.

³⁰ Leo Strauss, "Progress Or Return? The Contemporary Crisis In Western Civilization", *Modern Judaism - A Journal of Jewish Ideas and Experience* 1/1 (Mayıs 1981), 22.

³¹ McAllister, Carlota - Napolitano, Valentina, "Introduction: Incarnate Politics beyond the Cross and The Sword", *Social Analysis* 64/4 (Ocak 2021), 5.

de bu mesele vahiy inancı kadar eskidir. İnsanoğlunun dile getirebildiği kadarıyla ve itaat talep eden bir Tanrı inancı olduğu sürece de devam edecektir.³² Hristiyanlık olarak adlandırılan hareket de Paul'un etkisiyle hızlı bir şekilde kentleşmeye başlamasından bu yana her zaman politiktir.³³ Hiç şüphesiz bu durum, diğer tüm kamusal dinler için de geçerlidir. Öte yandan her şeyden önce genel anlamıyla Hristiyanlıkta yekpare bir teolojik inanç sisteminden söz edilemeyeceğini ve üzerinde durduğumuz problemin spesifik bir teolojik anlayışın dışı yansıması olduğunu belirtmemiz gerekir.

Hristiyan teopolitiği büyük oranda eskatoloji (kıyamet bilimi) ile ilgili metin ve anlatılara dayanmaktadır. Eskatoloji, son şeylerin doktrini demektir. Zamanı sona erdiren ve sonsuzluğu başlatan olayların incelenmesidir.³⁴ Bir diğer ifadeyle, başta kehanetler olmak üzere "kıyamet" hakkındaki her şeyi içine alan inceleme ve anlatılardır. Kıyametle ilgili hemen tüm kamusal dinlerde yoğun bir literatürün olduğunu ve birçok kavramın da benzer veya aynı olduğunu belirtmek gerekir. Ancak bir kavram olarak "eskatoloji" Batı orjinlidir ve Hristiyan teolojisi için kullanılmaktadır.

İncillerde detaylı olarak tasvir edilen³⁵ Hristiyan teolojisindeki kıyamet senaryosunun özeti kısaca şu şekildedir: İnanca (veya kehanete) göre "son zamanlar" (ahir zaman) yaklaştıkça, barış getireceğini iddia eden bir Deccal ortaya çıkacaktır. Deccal'in üç buçuk yıl sürecek yönetimindeki sıkıntılar ve onun zorbalıklarından dolayı hem Yahudiler hem de Hristiyan inananlar zulüm görecektir. Bu sıkıntılı "ara dönemde" Yahudilerin üçte ikisi ölecek, üçte biri sağ kalacaktır.³⁶ Ardından, dünya uluslarının çoğundan oluşan bir konfederasyon tarafından tehdit edilen İsrail, Mesih'in savaşmak üzere kutsal topraklara geri dönmesiyle birlikte son ve korkunç Armagedon Savaşı'nda düşmanlarıyla yüzleşecektir. Savaşta Mesih İsrail'i ve tüm dünyayı kurtaracak, ardından bin yıllık barış ve huzur dönemi başlayacaktır.

Söz konusu bin yıl, Hristiyanlıktaki kozmik eskatolojinin belki de en kapsamlı teması ve tüm Kutsal Kitab'ın birleştirici unsuru olarak da görülen "Tanrı Krallığı" dönemine işaret eder. Tanrı Mesih'in dünyaya ikinci kez gelmesiyle başlayacak olan krallık dönemi (premilenyalizm) genellikle sembolik olarak görülse de kitabi ifade ile bin yıl sürecektir. Dolayısıyla "binyılcılık" olarak da adlandırılır ve yaygın olarak bu şekilde bilinir. Yahudi apokaliptik beklentilerinde de önemli bir yeri olan Mesihî krallık, eski dünya zamanı ve yeniçağ arasındaki bir ara dönem (interregnum) yönetimidir.³⁷ Bin yıllık krallığı esnasında dünyadaki tüm düşman yönetim ve otoritelerini ortadan kaldırmasının ardından İsa, "muazzam kurtarıcı" misyonu ile geri almış olduğu Kozmik Dünya Krallığını Baba Tan-

³² Heinrich Meier, "Leo Strauss and the Theologico-Political Problem", çev. Marcus Brainard (Cambridge: Cambridge University Press, 2006), 77.

³³ Catherine Keller, "Political Theology of the Earth: Our Planetary Emergency and the Struggle for a New Public" (New York: Columbia University Press, 2008), 316.

³⁴ Delbert R. Rose, *Eschatology* (Wilmore, Ky.: Fisrt Fruits Press, 2013), 234.

³⁵ *Kitab-ı Mukaddes* (Erişim 12 Aralık 2023), Matta 24; Markos 13; Luka 21.

³⁶ Zekeriya 13:8-9.

³⁷ Rudolf Bultmann, "Mitolojik Eskatolojinin Yorumu", çev. Cengiz Batuk, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 7/3 (2007), 182.

rı'ya teslim edecektir.³⁸ Akademisyenler, “binyılcılık”, “binyılcı” ve “apokaliptik” terimlerini, bir çağın tipik olarak travmatik sona erdiğini öne süren, bu dünyanın ve içinde bulunduğu çağın acılarından kurtuluş vaat eden ve yeni bir “altın çağ”, “yeryüzündeki cennet” veya gerçekleşmiş ütöpik bir sosyal düzende kurtuluşa yol açacağını iddia eden ideolojileri benimseyen hareketlere ve mezheplere atıfta bulunmak için kullanmaktadır.³⁹ Kısacası Apokaliptik kıyamet mitleri, tarihin veya dünyanın sonunu anlatan eskatolojik mitlerdir.

İncil'deki apokaliptik temalı metinlerde ezoterik bir anlatım dikkat çeker. Bu metinlerin çok fazla ilgiye mazhar olmalarının ve kehanete dayalı literatür yoğunluğunun bir nedeni de budur. Tarih boyunca Hristiyan dünyasında kıyamet tarihi hakkında kehanette bulunan sayısız din adamı, tarihçi, astrolog, felsefeci, matematikçi vb. kâhin çıkmış, bunlar kıyamet zamanı ile ilgili 100'lü yıllardan 2000'li yıllara kadar kesintisiz kehanette bulunmuşlardır.⁴⁰ Kâhinlerin sürekli yanılmalarına ve kehanetlerinin gerçekleşmemesine rağmen kehanet enflasyonu zaman zaman dalgalanmalar yaşamış olsa da sona ermemiştir. Hatta MS 431 yılında Efes Konsili'nde alınan bir kararla hem bu düşünceyi savunan Montanistler (Binyılcılar) hem de binyılcılık dışlanır ve heretik ilan edilirler.⁴¹ Ancak heretik ilan edilseler de kesin kanıtlarla tahminleri defalarca geçersiz çıkmış olsa da farklı şekillerde kendini tekrar tekrar üretmektedir. Delbert Rose, bu duruma açıklık getirebilecek dikkat çekici bir istatistik vermekte ve Kitab-ı Mukaddes'teki kehanetlere olan ilginin en önemli nedenlerinden birinin sahip olduğu istatistikler olduğunu iddia etmektedir. Ona göre, Eski Ahitteki otuz dokuz kitapta yer alan 23.210 ayetin 6641'i (%28); Yeni Ahit'te yer alan 7914 ayetin ise 1711'i (%21) kehanet içermektedir.⁴²

McQueen⁴³ tüm bu teolojik arka plana sadık kalarak ve onun felsefesini yansıtabilecek şekilde “kıyametçi dünya görüşü”nün belli başlı beş düşünceyi içerdiğini söyler. Bunlar;

- I. Dünyevi gerçekliğin iyi ve kötü güçler arasında tanımlandığı kozmik bir düalizm. Tanrı ve melekleri iyinin ve yaşamın; O'nun kozmik düşmanı “şeytan” kötünün, karanlığın ve ölümün safında yer alır. Yeryüzündekiler için “tarafsızlık” mümkün değildir. Ya tanrının tarafında yer almalıdır ya da şeytanın.
- II. Bu kozmik düalizm kronolojik bir düalizme de karşılık gelir. Zaman iki çağa bölünmüştür; şimdiki çağ ve vaat edilen gelecek. Şimdiki çağa, iyilerin savaş, kıtlık ve ölümle acı çekmesine neden olan kötülük güçleri hâkimdir. Kendine özgü gizemli nedenlerden ötürü Tanrı tarih üzerindeki kontrolünü kötü güçlere bırakmıştır. Ancak, yakında dünyaya geri dönecek, zamanı sona erdirecek, kötülüğün güçlerini yok edecek ve

³⁸ Rose, *Eschatology*, 244.

³⁹ John R. Hall, “Apocalyptic and Millenarian Movements”, *Encyclopedia of Social and Political Movements* (Erişim 12 Kasım 2023).

⁴⁰ Detaylı bilgi için bk. Mustafa Bıyık, “Hristiyan Eskatolojisinde Dünyanın Sonu Kehanetleri”, *Marife* 7/2 (Eylül 2007), 163-187.

⁴¹ Cengiz Batuk, “Kıyameti Beklerken: Hıristiyanlık'ta Kıyamet Beklentileri ve Rus Ortodoks Kilisesindeki Yansımaları”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (Aralık 2018), 10.

⁴² Rose, *Eschatology*, 235.

⁴³ Alison McQueen, *Political Realism in Apocalyptic Times* (Cambridge: Cambridge University Press, 2017), 26-27.

dünya üzerindeki egemenliğini yeniden kuracaktır.

- III. Apokaliptik dünya görüşü kötümser bir tarihsel determinizmle işaretlenir; doğaüstü etkenler insan faaliyetlerinin yönünü kontrol eder. Kehanet edilen son, insan eyleminden bağımsız olarak gerçekleşecektir.
- IV. Söz konusu olan “tarihin sonu” ilahi kurtuluş ve evrensel aklanmanın nihai bir eylemiyle doruğa ulaşacaktır. Tanrı kötülüğün güçlerini yok edecek ve evreni dönüştürecektir. Yeni bir cennet ve yeni bir dünya yaratacaktır. Daha sonra evrensel bir yargı gününe başkanlık edecek, sadık olanları krallığının üyeliğiyle ödüllendirecek ve kötülerini ebedi lanete mahkûm edecektir.
- V. Son olarak, kıyametçi dünya görüşünün bir aciliyet ve yakınlık duygusu vardır. “Kriz-yargılama-aklanma” üçlü draması çok yakında gerçekleşecektir. Kıyametçi dünya görüşüne sahip olanlar kendilerini zamanın kıyısında yaşıyormuş gibi görürler. Onlar her an tarihin kapanışına ve yeni bir dünya düzeninin doğuşuna tanıklık edeceklerdir.

Yukarıdaki açıklamalarda dikkat çekeceğimiz husus, insanların “iyiler ve kötüler” şeklinde tasnif edildiği mutlak bir düalizmdir. Ortada hiçbir gri alan ve seçenek bırakmayan bu yaklaşım Mesih ve Deccal prototipleri üzerinden kodlanır. Her ikisinin varlığı da ontolojik olarak zorunludur. Dolayısıyla köktendinci Hristiyanların makro boyutta dünyayı algılama biçimlerinde bu düalizmin etkisi büyüktür. İster gerçek anlamda olsun, ister bir retorik olsun Deccal söylemi kilise içindeki muhalifleri olduğu kadar kilise dışındaki düşmanları da ‘şeytanlaştırmak’ için etkili bir araç hâline gelmiştir.⁴⁴ Bunun neticesinde de tarih boyunca, kimi zaman bir kişi nezdinde kimi zaman da bir topluluk veya ülke olarak sürekli bir Deccal arayışı olagelmıştır. Bazı dönemler özel olarak Türklerin de nasibini aldığı bu arayışta⁴⁵ günümüzde de Bıyık’ın iddiasına göre Deccal kavramının karşılığı Batı’nın karşısında yer alan ya da onun değerlerine karşı çıkan kimselerdir.⁴⁶ Şenay’a⁴⁷ göre Ortaçağ Hristiyan Avrupası’nın ‘Deccal’ kurgusuna dayalı ‘öteki’ algısı, günümüzde ‘küreselleşmeye karşı fundamentalizm ve İslam terörü’ kurgusuyla devam ettirilmektedir ki, bu durum Ortaçağ anti-İslamizminin bir modern versiyonudur.

Yukarıda kısaca ana hatlarıyla tanımladığımız teolojik evren Hristiyan Teopolitiğinin dinî arka planını oluşturmaktadır. Söz konusu teolojik kurgu günümüzde modern siyasette birtakım eylemlerin önemli motivasyon aracı olabilmekte, hatta bazen başlı başına bir amacı hâline gelebilmektedir. Bunun uygulamaya geçirilmesinde ön plana çıkan unsurlar ise görece kurumsallaşmış ve kamuoyunda etkinliği olan dinî ve ideolojik yapılarıdır. Siyaset kurumuna sızan bu teoloji veya karşılıklı çıkarların bir araya getirdiği radikal ve maksimalist amaçları olan din ve politika; hem dinî hem siyasi, hem de toplumsal açıdan, çok

⁴⁴ Philip C. Almond, “Antichrists, Present and Future”, *The Antichrist: A New Biography* (Cambridge: Cambridge University Press, 2020), 146.

⁴⁵ McQueen, *Political Realism in Apocalyptic Times*, 67.

⁴⁶ Mustafa Bıyık, “Hristiyan Teolojisinde Deccal Ve Yecüc - Mecüc Kavramları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (Haziran 2007), 66.

⁴⁷ Bülent Şenay, “Yahudi-Hristiyan İlişkileri Tarihi Ve Anti-Semitizm - Oryantalizm İlişkisi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (2002), 136.

boyutlu bir problemler yumağı olarak insanlığın karşısına çıkabilmektedir. Aşağıda ABD özelinde bunun bazı örnekleri üzerinde durulacaktır.

2. Teoriden Pratiğe: Abd'den Teopolitik Görünümler

Din, Amerika'da da kamusal hayattaki önemi yüksek olan bir kurumdur ve Amerikan ulusal bilincinin oluşmasında önemli bir katkı sağlamıştır. Ataman'ın "sivil din" bağlamında detaylıca ele aldığı üzere, ister seküler karakterli olsun, ister teolojik bir zeminden doğmuş olsun, Amerika Birleşik Devletleri'ne ilahi bir statü ve rol biçme noktasında toplumun farklı kesimlerinin hemfikir oldukları görülmektedir.⁴⁸

Öte yandan politik açıdan kilise ve devletin anayasal ayrımına rağmen dinin, Amerikan politikasına da son derece müdahil olduğu aşikar bir durumdur.⁴⁹ Dolayısıyla Amerikan siyasi hayatının içinde teolojik-siyasi bir "sorunun" varlığını kabul etmekten kaçınmanın bir yolu söz konusu değildir.⁵⁰ Bugün ABD'de din ve siyaset söz konusu olduğunda gerçekte burada "din" olarak karşılaştığımız unsur belli başlı radikal dinî ve ideolojik yapılarıdır ve siyasette etkili olan bu durum, toplumsal alanda da oldukça yaygın bir ağa sahiptir. Nitekim Sharlett Amerikan fundamentalizmi hakkındaki incelikli araştırmasında "Aile" (The Family) olarak zikrettiği ve aralarında senato üyelerinden yargı mensuplarına kadar her kesimden üst düzey kişinin bulunduğu yapılanmaya ve onun Amerikan işleyişi üzerindeki etkilerine dikkat çeker.⁵¹ Günümüzde teopolitik ideallerin yalnızca belli marjinal yapılarda veya toplumun belli kesimlerinde sınırlı kalmadığını ifade eden McQueen de bu doğrultuda ABD başkanı George W. Bush, Ronald Reagan ve Donald Trump gibi başkanlık pozisyonlarında olanlar dâhil, politik gücün en yüksek konumlarında olanlar tarafından benimsenebildiğini ve Kıyamet anlatısı (apocalyptic narrative) gibi inançların, onların politikalarında dikkate değer etki üretebildiğini söylemektedir.⁵² Aşağıda, modern dönemdeki siyasi ve toplumsal etkisi göz ardı edilemeyecek olan Hristiyan Siyonizmi ve teolojik olarak farklı olsalar da kutsal kitaplardaki anlatıları ulusal anlatılarla iç içe geçirip bir "kutsal millet" tasavvuru peşinde olan Yeni Muhafazakârlar ana hatlarıyla ele alınacaktır.

2.1. Hristiyan Siyonizmi: Kutsal Amaçlara Militarist Yöntemler

Köktenci bir inanç doktrinini benimseyen Hristiyan siyonizmi 19. yüzyıl İngiltere'sinde ortaya çıkan ve o dönem emperyalist amaçlar için kullanılan bir ideolojidir.⁵³ ABD Hristiyan siyonizmi, çağdaş Amerika'daki en etkili kıyamet inanç sistemi olan ve Premil-

⁴⁸ Ataman, *Ulus Olmanın Kutsal Temeli: Sivil Din*, 107-114.

⁴⁹ Bryan S. Turner, *Din ve Modern Toplum*, çev. Arzu Tüfekçi (Bursa: Sentez Yayınları, 2017), 184.

⁵⁰ James W. Ceaser, "The Origins and Character of American Exceptionalism", *American Political Thought* 1/1 (Bahar 2012), 20.

⁵¹ Geniş bilgi için bk. Jeff Sharlett, *The Family Amerikan İktidarının Kalbindeki Gizli Fundamentalizm*, çev. Zeynep Şüheda Başaran (İstanbul: Runik Kitap 2023).

⁵² McQueen, *Political Realism in Apocalyptic Times*, 3-5.

⁵³ Clifford A. Kiracofe, *Dark Crusade: Christian Zionism and US Foreign Policy* (New York: I.B. Tauris, 2009), 46.

lennial Dispensationalism olarak bilinen teolojik bir çerçeveye gömülüdür. Dispansasyonizm, 19. yüzyılda Anglo-İrlandalı Evangelist John Nelson Darby tarafından geliştirilen premillennial (İsa'nın kıyametten önceki bin yıllık barış döneminden "önce" geleceği inancı) şablonun çoklu varyasyonlarından biridir.⁵⁴ Dispansasyonizm ya da dispansasyon teolojisi olarak da bilinen bu Hristiyan siyonizmi bir buçuk asırdan fazla bir süredir var olmakla birlikte ancak son on yıllarda gerçek bir siyasi önem kazanmıştır.⁵⁵ Kıyametçi dünya ideolojisinin tam olarak tezahür ettiği bu yapı ABD'de sayıları kimilerine göre 30, kimilerine göre 45 milyona varan oldukça aktif bir harekettir.

Hristiyan siyonistler Hristiyan Teopolitiğinin güçlü bir taşıyıcısı olmakla birlikte onların öne çıkan yönü İsrail ile ilişkileridir. Nitekim Hristiyan kıyamet senaryolarının coğrafi olarak işaretlendiği yer (kutsal topraklar) Kudüs ve çevresidir. Dolayısıyla onlar İsrail'in kuruluşundan beri neredeyse hiç durmadan devam eden Filistin-İsrail savaşında da İsrail'in en güçlü destekçileridir. "Vaadedilmiş topraklar" söylemi ile karakterize edilen Yahudi Teopolitik hedeflerinin gerçekleşmesi için İsraili siyonistlerle işbirliği yapmak, onların Teopolitik planlarının stratejik bir parçasıdır. Bundan dolayı Filistin-İsrail çatışmasının sona ermesi için "iki devletli çözüm" olarak formüle edilen çözüm önerisinin, yani bağımsız Filistin devletinin de en büyük muhalifidirler. ABD Evanjelik siyonizmi ve Yahudi Dini siyonizmi, 'Judea' ve 'Samaria'dan (Batı Şeria topraklarının İncil'deki isimleri) çekilmeyi öngören herhangi bir diplomatik planı, "ilahi iradeye karşı küfür" niteliğinde bir eylem olarak görmektedir; bu, "kurtarıcı süreci" durduracak veya tehlikeye atacak ve tüm kozmosu bir araya getirecektir.⁵⁶

Albayrak⁵⁷, Amerikan toplumunu İncil'in istediği kıvama getirmeyi, bireysel dinî tecrübeye dayalı olarak İsa'da yeniden doğmayı (*born again*), müjdeyi yeryüzüne yaymayı (evanjelizm) ve tüm bunlar için Amerikan siyasetine etki etmeyi Hristiyan siyonizminin temel ilkeleri olarak ifade eder ve "bu hareket, teolojisinde merkezi bir alan açtığı Yahudilere ve İsrail'in gücüne destek vermeyi kutsal vazife olarak benimsemiştir" der. Hristiyan siyonizmini İsrail lobisinin ideolojik bir bileşeni olarak gördüğünü söyleyen Kiracofe'a⁵⁸ göre bu destek ABD'nin Rusya, Çin (ve Tayvan), Suriye, Irak ve İran ile ilgili dış politikasını etkilemiştir. Onun 'Ahir Zaman' eskatolojisi (yakın bir Armageddon Savaşı'na dair son derece kötümser bir vizyona olan saplantısı) geleneksel Protestan, Roma Katolik ve Ortodoks inançlarının oldukça dışında bir 19. yüzyıl doktrini olarak başlamıştır.

Benzer şekilde Strum da⁵⁹ Hristiyan siyonistler ile İsrail arasında giderek artan işbirliğinin, İsa'nın Kıyamet'te geri dönmesine yönelik arzularından ve dünyada artarak gerçek-

⁵⁴ Carlo Aldrovandi, "Theo-Politics in the Holy Land: Christian Zionism and Jewish Religious Zionism", *Religion Compass* 5/4 (Şubat 2011), 116.

⁵⁵ Paul Rogers, "Christian Zionists and Neocons: a Heavenly Marriage", *Opendemocracy* (Erişim 12 Aralık 2023).

⁵⁶ Alvorandi, "Theo-Politics in the Holy Land", 114.

⁵⁷ Hafize Şule Albayrak, "ABD'de Hristiyan Siyonizmi: Kökeni, İnanç Esasları ve Günümüz Amerikan Siyasetine Etkisi", *Darulfunun ilahiyat* 30/1 (Ocak 2019), 145.

⁵⁸ Kiracofe, *Dark Crusade: Christian Zionism and US Foreign Policy*, 4.

⁵⁹ Tristan Sturm, "Christian Zionism as Religious Nationalism Par Excellence", *Brown Journal of World Affairs* 24/1 (2017), 2.

leşen iyiyle kötü arasındaki kozmolojik mücadelede kendi taraflarında yer almalarını düşündükleri Yahudilerle ulusal ilişkilerden kaynaklandığını söyler:

“Hristiyan siyonistler genel olarak İsa’nın geri dönmesi için İsrail’in, tüm Filistinlilerin Gazze ve Batı Şeria’dan sürülmesiyle eş zamanlı olarak İncil’de belirtilen bölgesel boyuta ulaşması gerektiğine inanıyorlar. Ancak o zaman Deccal ve orduları (çoğunlukla Arap ve Ruslardan oluşan bir karışım) ile İsa ve orduları (Yahudiler ve inanan Batılılar) arasında son bir Armagedon Savaşı gerçekleşecektir.”

Yahudi siyonistler ile Hristiyan siyonistlerin doktrinlerinin temelde uyuşmadığı, bundan dolayı karşılıklı ilişkilerin pragmatik ilkelere dayalı ve geçici olduğu görüşü yaygındır. Bununla birlikte Sturm, Evanjilik-İsrail ilişkileri hakkında yaygın yaklaşımdan biraz farklı bir iddiada bulunarak Hristiyan siyonistlerin İsrail’i büyük ölçüde artık kıyametvari amaçlarına yönelik işlevsel bir araç olarak görmekten uzaklaşarak aradaki ilişkilerin özellikle son birkaç on yıldır çok fazla bir arada bulunmalarından dolayı değiştiğini söylemektedir. Ona göre Hristiyan siyonistler ile siyonist Yahudiler arasındaki pragmatik ilişki, adeta birbirlerine bağımlı ve birbirlerini var eden bir ilişki biçimine dönüşmüştür.⁶⁰ Ancak bu değişim, yukarıda da belirtildiği gibi, eskatolojik içeriği temelde değiştirmemiştir. Bugün İsrail’e yönelik destek hız kesmeden devam etmekte, hatta İsrail için online olarak kesintisiz bağış toplanmakta, bağışların amacı da “İsrail’i ve Yahudi halkını hayat kurtarıcı yardımlarla destekleyerek Hristiyanlara İncil’deki kehanetleri yerine getirme fırsatları sağlamak” olarak açıklanmaktadır.⁶¹

Evanjeliklerin bir kısmının oluşturduğu Hristiyan siyonistlerin çabalarının kendi açılarından somut kazanımlara dönüşmesi olarak değerlendirilebilecek bazı önemli gelişmeler de olmuştur. 1900’lü yılların başında, Yahudilerin 2000 yıldır yaşamadığı Filistin’e gidecek olmalarını “İncil kehanetinin gerçekleşmesi” olarak gören bir kısım köktendinci Hristiyan’ın⁶² düşlerinden birini gerçekleştiren ABD’nin kırk beşinci başkanı Donald Trump, 2017 yılında Kudüs’ü İsrail’in başkenti olarak tanıdı ve bunun ardından İsrail’deki ABD büyükelçiliği Kudüs’e taşınmıştır.

Tüm dünyada büyük tepkilerle karşılanan kararın arkasındaki ana motivasyonun köktendinci bir grup ya da grupların olduğunu söylemek normal şartlarda oldukça ütöpik bulunabilir. Ancak kararın ardından bunu dile getiren çok sayıda kişi de olmuştur. Örneğin Sommer, Armagedon’a atıfta bulunarak Trump’ın aldığı tek taraflı kararlar Evanjelik gündemin arkasında durduğunu ve bunun Evanjeliklerin zaferi olduğu mesajını verdiğini söylerken,⁶³ McAlister da Evanjelikleri memnun etmek kaygısının kararın arkasındaki

⁶⁰ Detaylı bilgi için bk. Tristan Sturm, “Religion as nationalism: the religious nationalism of American Christian Zionists”, *National Identities* 20/3 (Ocak 2017).

⁶¹ The International Fellowship of Christians and Jews (IFCJ), “Who We Are?” (Erişim 5 Aralık 2023).

⁶² Grace Hallsell, *Tanrı’yı Kıyamete Zorlamak*, çev. Mustafa Acar - Hüsnü Özmen (Ankara: Kim Yayınları, 2003), 107.

⁶³ Allison K. Sommer, “Armageddon? Bring It On: The Evangelical Force Behind Trump’s Jerusalem Speech”, *Haaretz* (05 Mayıs 2023).

motivasyonlardan biri olduğunu ifade etmiştir.⁶⁴ Nihayetinde bizzat Trump'ın kendisi de iki buçuk yıl sonra kararı Evanjelistleri memnun etmek için aldığını itiraf etmiştir.⁶⁵ Nitekim Evanjelistler zaten Kudüs'ü İsrail'in ezeli başkenti olarak görmektedirler. 10 Nisan 1997'de Dispensasyonalist Hristiyanlar'ın *The New York Times*'a verdikleri bir ilanda Kudüs'ün 3000 yıldan beri sadece Yahudilerin ruhani ve siyasi başkenti olduğu iddia edilmektedir.⁶⁶ Benzer şekilde Evanjelistlerin %82'sinin İsrail'in Yahudilere Tanrı tarafından verildiğine inanmaları,⁶⁷ 2016 yılındaki başkanlık seçimlerinde Evanjelistlerin %81 gibi çok yüksek bir oranla Trump'a oy vermeleri⁶⁸ gibi birçok faktörle birlikte değerlendirildiğinde nihayetinde, söz konusu karar da dâhil olmak üzere Trump ve Evanjelistler arasında somut eylemlere de dönüşen bir ilişki olduğu açıktır.

Trump'ın Kudüs'ün uluslararası statüsünü de tartışmaya açan bu kararı şüphesiz yalnızca ABD ile İsrail arasındaki ilişkileri ilgilendiren bir husus değildir. Nitekim yukarıda da belirttiğimiz gibi bu karar tüm dünyada büyük tepkiyle karşılanmış; kimisi bu karardan, kutsal savaş yürütmek isteyen aşırılık yanlılarının memnun olacağını söylerken, kimileri küresel istikrarı tehdit ettiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla kararı neredeyse hiçbir ülke de desteklememiştir.⁶⁹ Hatta buna karşı bir yanıt olarak değerlendirilebilecek şekilde, Türkiye'nin girişimi ile toplanan İslam İşbirliği Teşkilatı, Doğu Kudüs'ü Filistin Devleti'nin başkenti olarak ilan etmiştir.⁷⁰ Olayın bilhassa Müslüman Arap kamuoyunda büyük bir tepkiyle karşılanması, sokaklarda protesto gösterilerinin yapılması, yazılı ve görsel medyada ABD ve İsrail aleyhine çok sayıda haber ve materyalin yayılması kararın siyasi yönünün dışında geniş çaplı toplumsal boyutları olduğunu da göstermektedir.

ABD büyükelçiliğinin Kudüs'e taşınma kararının alındığı 2007 yılında Filistin'de yapılan bir kamuoyu yoklamasında, konunun birinci derecedeki muhataplarından biri olan Filistin halkının %90'ından fazlası, Trump'ın kararının Filistin için bir tehdit olduğunu söylerken, karara karşı intifada (sivil ayaklanma) dâhil ciddi bir yanıt veya yanıtlar verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Aynı ankette büyük çoğunluğun, tarafların çatışmasını çözerek bir barışa ulaşılması ile ilgili başkan Trump'a güvenmedikleri de görülmektedir.⁷¹

Son olarak 7 Ekim 2023 tarihinde Hamas'ın silahlı kanadı tarafından, İsrail tarafının düzenlediği bir festival alanına gerçekleştirilen silahlı saldırıdan sonra başlayan çatışmalar ise 1948 yılından beri devam eden İsrail-Filistin çatışmalarının belki de tarihteki en

⁶⁴ Melani McAlister, "Evangelicals and Jerusalem", *Contendingmodernities* (Erişim 6 Mayıs 2023).

⁶⁵ The Independent, "Trump admits moving US embassy from Tel Aviv to Jerusalem was 'for the evangelicals'" (23 Eylül 2024).

⁶⁶ Hallsell, *Tanrı'yı Kıyamete Zorlamak*, 114.

⁶⁷ Pewresearch (PEW), "More white evangelicals than American Jews say God gave Israel to the Jewish people" (Erişim 11 Kasım 2023).

⁶⁸ Jessica Martínez - A. Gregory, Smith, "How the faithful voted: A preliminary 2016 analysis", *Pewresearch* (9 Kasım 2016).

⁶⁹ Laura Smith-Spark - Andrew Carey, "Trump's Jerusalem decision: How the world reacted", *CNN* (7 Aralık 2017).

⁷⁰ T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Olağanüstü İslam Zirvesi Konferansı Bildirisi" (Erişim 11 Kasım 2023).

⁷¹ Palestinian Center for Policy and Survey (PSR), "Public Opinion Poll No (66)" (Erişim 11 Kasım 2023).

şiddetli ve yıkıcı olanını tetiklemiştir. Diğer birçok şey bir yana, hem İsrail'in hem de ABD'nin savaşa yönelik tutumlarının tarihtekilerden farklı olmayacak biçimde yine tek taraflı, hukuka aykırı, uluslararası kurum ve kuruluşları yok sayarak teopolitik bir düzlemde ilerlediği izlenimi vermektedir. İsrail başbakanı Netanyahu savaşın “ışığın çocukları” ile “karanlığın çocukları” veya “insanlık” ile “barbarlık” arasında olduğunu söyleyerek⁷² konuşmalarında kutsal kitaplara da bolca atıfta bulunurken⁷³ ABD'den yansıyan bazı açıklamaların da benzer zeminden geldiği görülmektedir. Hristiyan siyonistlerin başını çektiği evanjelik gruplar ise gerek bağış yoluyla, gerek enformasyon ağlarıyla ve gerekse başka yollardan İsrail'i desteklemeye devam etmektedir.⁷⁴ Böylece yıllardır devam eden savaş hâli jeopolitik ve teopolitik hesapların gölgesinde, binlerce insanın hayatı pahasına sürüp gitmektedir. Ya da daha doğru bir ifadeyle sürüp giden şey, İlan Pappé'in tespit ettiği gibi, demografik kaygıların tetiklediği ve İsrail'in resmî olarak kurulmasından önce hesaplanmaya başlanan ve yıllardır devam eden bir “etnik temizlik”tir.⁷⁵ Nitekim, tüm bu hukuksuzluklar ve katliamlar sebebiyle, Güney Afrika Cumhuriyeti tarafından İsrail aleyhine Uluslararası Adalet Mahkemesi'nde önemli bir dava da açılmış bulunmaktadır.⁷⁶

2.2. Yeni Muhafazakârlık (Neo Conservatism): Eskimiş ideoloji, Yenilenmiş İsim

ABD'de ulusal ve uluslararası siyasete yönelik müdahaleleri ve aktif katılımları ile son yıllarda adından sıkça söz ettiren bir başka yapı da yeni muhafazakârlardır. Yeni muhafazakârlık ne olup olmadığı en fazla tartışılan yapılardan biridir. Kimilerine göre siyasi bir hareket iken, kimileri onun siyasetle ilişkili dinî ve felsefi bir yapı olduğunu söyler. Onun bir “hareket” (movement) olarak adlandırılmasına karşı çıkan ve yeni muhafazakarlığın vaftiz babası kabul edilen Irving Kristol'e göre bu, “zaman içinde ama düzensiz bir şekilde kendini gösteren ve anlamını ancak geriye dönüp baktığımızda açıkça görebildiğimiz bir ikna”dır.⁷⁷ Yani sadece bir tutum ve yönelimdir. Bizim açımızdan önemli olan ise hangi kavrama karşılık geldiğinden ziyade pratikte hangi çerçevede değerlendirilebileceği hususudur ve bunun özünde dinî olması da gerekmez. Nitekim her zaman dinî olmasa bile, kıyametçilik Cumhuriyetçiler ya da siyasi sağdakiler için de benzersiz bir çekiciliğe sahiptir.⁷⁸

Yeni muhafazakârlığın dini bir karakterde olduğunu iddia etmek de, orijini itibariyle seküler bir yapı olduğunu iddia etmek de mümkündür. Zira her şeyden önce yeni muhafazakârlık bütünlüklü bir ideolojiye ve inanca sahip değildir. Brown'a göre yeni muhafa-

⁷² İsrail Ministry of Foreign Affairs, “Excerpt from PM Netanyahu's remarks at the opening of the Winter Assembly of the 25th Knesset's Second Session” (Erişim 11 Aralık 2023).

⁷³ Ahmad Asmar, “Premier Netanyahu continues to use scriptures to defend Israeli war on Gaza”, *Anadolu Ajansı* (3 Kasım 2023).

⁷⁴ Christians United for Israel (Cufi), “Israel is at war” (Erişim 11 Aralık 2023).

⁷⁵ İlan Pappé, *The Ethnic Cleansing of Palestine* (Oxford: Newworld Publications, 2011), 268.

⁷⁶ International Court Of Justice (ICJ), “Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel)” Erişim 15 Ocak 2024).

⁷⁷ Irving Kristol, “The Neoconservative Persuasion”, *American Enterprise Institute* (Erişim 12 Aralık 2023).

⁷⁸ McQueen, *Political Realism in Apocalyptic Times*, 5.

zakârlık; *evanjelik hristiyanlar, yahudi straussçular*, Batı'yı fetiş haline getirmiş laik soğuk savaşılar, *muhafazakâr feministler* gibi bir dizi düşünce ve ek ideolojilere sahip grupların çıkarlarının olumsuz bir şekilde birleşmesinden ortaya çıkmaktadır.⁷⁹

Yeni muhafazakârlarda kuşaklar arasında da farklar vardır. Buna göre eski kuşaklar soldan sağa keskin bir geçiş yaşarken yeni muhafazakârlarda böyle bir şey yoktur ve yeni kuşak muhafazakârlar artık iç politikayla değil daha çok dış politikayla ilgilenirler.⁸⁰ Marzak da onu, Amerika'yı "Tanrı'nın Ülkesi" ve "Tepedeki Şehir" olarak gören; seküler Amerikan kültürel-ekonomik-politik değerlerini Hristiyan inisiyatifleri olarak sunma ve ardından Amerikan dış politikasını ulusların ışığı ve özgürlüklerinin aracı olarak teşvik etme eğiliminde olan kafa karıştırıcı bir yapı olarak ifade eder.⁸¹ Dolayısıyla dinî bir karaktere bürünmüş seküler bir yapı olarak veya bir başka ifade ile seküler olana kutsallaştıran bir görünümle karşımıza çıkar. Nitekim Runions da yeni muhafazakârlar ile teonomistler olarak adlandırdığı İncil yasasının hegemonyasını tüm dünyada kurmaya odaklanan Hristiyan sağ arasındaki benzerliği izah etmeye çalışırken seküler olana kutsallık zırhı giydiren Schmitt'e atıfla benzer bir yaklaşımda bulunur ve yeni muhafazakârların, ideolojilerini kutsallaştırmak suretiyle aralarında benzerlikler peyda olduğunu söyler.⁸²

Yeni muhafazakârlıkla ilgili değinilmesi gereken bir başka husus da Hristiyan siyonizmi ve/veya evanjelikler arasındaki ortaklık ve benzerliklerdir. Yeni muhafazakârlık Amerikan toplumunda artan dinî değerlerden güçlü bir şekilde etkilenmiştir ve birçok yeni muhafazakâr köklerini Marxist dönüşümde göremez ancak kişisel entelektüel aydınlanmalarını evanjelik hristiyanlığa kadar götürebilir.⁸³ Rogers, Hristiyan siyonizmi ile yeni muhafazakârlığın "ittifak" hâlinde olduğunu söyler.⁸⁴ Benzer şekilde Urban'a göre de İsa'nın kutsal topraklara dönüşünü kurgulayan evanjelik hikâye ile Ortadoğu'ya yönelik saldırgan dış politikasıyla "Yeni Amerikan Yüzyılı" nı savunan yeni muhafazakârlık birbiriyle paraleldir.⁸⁵ Yine Brown da devletle dini özdeşleştiren Schmitt'yan bir perspektiften meseleyi ele alarak, *yeni muhafazakârların* tanrı egemenliğinden gelen (evanjeliklerde olduğu gibi) ve içten gelen mutlak bir hakikat iddiası ile karşı konulamaz bir dinî retorik kullandıklarını, (11 Eylül sonrasında olduğu gibi) emperyal bir girişim başlatmak için "devletsiz" köktendinci barbarlara karşı, devleti Batı ve Hristiyanlık ile özdeşleştirdiklerini iddia eder.⁸⁶ Neoconlar, politik olanın kavranması için hem düşmanın hem de (tüm

⁷⁹ Wendy Brown, "American Nightmare: Neoliberalism, Neoconservatism, and De-Democratization", *Political Theory* 34/6 (Aralık 2006), 696.

⁸⁰ Alexandra Homolar, "Neoconservatism and the Strauss Connection", *The Legacy of Leo Strauss*, ed. Tony Burns - James Connelly (Exeter, UK; Charlottesville, VA: Imprint Academic, 2010), 218.

⁸¹ Marzak, "Theopolitics: Theology and Politics Needed to Understand World News Today".

⁸² Erin Runions, "Theologico-Political Resonance: Carl Schmitt between the Neocons and the Theonomists", *Differences* 18/3 (2007), 43-80.

⁸³ Jeffrey R. Bibbee - A. M. Viens, "The Inseparability of Religion and Politics in the Neoconservative Critique of Biotechnology", *The American Journal of Bioethics* 7/10 (Ekim 2007), 18-20.

⁸⁴ Rogers, "Christian Zionists and Neocons".

⁸⁵ Hugh Urban, "Bush, The Neoconservatives, and Evangelical Christian Fiction", *Nordic Journal of Religion and Society* 8 (Ocak 2006).

⁸⁶ Brown, "American Nightmare", 709.

kuralları askıya alan) kesin ahlaki kararın gerekli olduğu konusunda Schmitt'le aynı fikirdedir.⁸⁷ Dolayısıyla yeni muhafazakârlık ile Hristiyan siyonistler arasındaki bağ sadece ortak amaçlar için birlikte hareket eden taktik bir ilişkiden daha fazlası gibi görünmektedir.

Yeni muhafazakârları “yeni köktenciler” olarak adlandıran Ikenberry, 11 Eylül sonrası ABD dış politikasını yönlendirseler de artık sonlarının geldiğini iddia eder.⁸⁸ Buna mukabil ABD politikasında gelecekte de etkili olmaya devam edeceğini iddia eden Justin Vaïsse yeni muhafazakârlığın beş temel ilkesi olduğunu belirtir. Bunlar; Amerika'nın tüm dünyada aktif bir rol oynaması gerektiğine inanan “enternasyonalizm”, tek süper güç olma statüsünü korumaya dayalı, “Amerikan istisnacılığı” fikrini barındıran “öncelik”, uluslararası sistemin yegâne koruyucusu olduğu için Birleşmiş Milletler dâhil herhangi bir uluslararası kurum veya anlaşma ile kısıtlanmaya karşı çıkan “tek taraflılık” ilkesi, önceliği ve tek taraflı müdahale etme kapasitesini sürdürebilmek için gerekli olan askerî gücü ifade eden “militarizm”, Amerikan kimliğinin bir parçası olan ve dünyadaki kötülüklerin panzehiri olarak düşünüldüğü için tüm dünyaya aşılması gereken bir değer olarak görülen “demokrasi”dir.⁸⁹ Uluslararası teoriye güçlü bir meydan okumayı temsil eden yeni muhafazakârlar tek taraflı askerî harekâttan çekinmeyen, uluslararası kuruluşların ve işbirliğinin değil “Amerika'nın tarihî evrensel değerleri”nin dilini kullanan, ABD'nin dünyanın durumunu şekillendirmek için yeterli maddi ve ideolojik güce sahip olduğunu düşünen bir görünümle karşımıza çıkar.⁹⁰ Yeni Muhafazakâr ideolojinin 1940'lardaki kökenlerinden günümüze kadar süreklilik gösteren yönü, topluma “değer”den bağımsız bir perspektiften bakmanın mümkün olmadığı ve siyasetin siyah-beyaz terimlerle ‘iyi’ ve ‘kötü’ arasında süregelen bir gerilim olarak anlaşılması gerektiği inancıdır.⁹¹

ABD eski başkanları George W. Bush* ve Ronald Reagan, tıpkı Hristiyan siyonizmi ile ilişkilerinde olduğu gibi yeni muhafazakârlık bağlamında da tartışılan isimlerdir. Bush isminin uluslararası arenada çağrıştırdığı ilk şey ise şüphesiz 11 Eylül saldırıları sonrası Afganistan'a yapılan askerî müdahale, Irak'ın işgali ve ABD tarafından benimsenen yeni dış politika doktrindir. “11 Eylül saldırıları” olarak tarihe geçen olaydan sonra yürürlüğe giren, ABD'nin günümüzdeki “terörle mücadele” konseptini de belirleyen ve “Bush Doktrini” olarak literatüre geçen ABD dış politikası hâlâ tartışmalı bir şekilde güncelliğini korumaktadır. Söz konusu doktrinin felsefi ve ideolojik temellerinin ABD yeni muhafazakârları ve benzer kesimlerce belirlendiği veya desteklendiği de çokça dile getirilmiş, bilinen bir husustur. Ancak aradaki ilişkinin farklı boyutlarından ziyade görünen yönüne, Başkan Bush'un süreç boyunca kullandığı dile odaklanmak ele aldığımız konu açısından yeterli veriyi sunacaktır.

⁸⁷ Runions, “Theologico-Political Resonance”, 55.

⁸⁸ G. John Ikenberry, “The End of the Neo-Conservative Moment” *Survival* 46/1 (2004), 7.

⁸⁹ Justin Vaïsse, “Why Neoconservatism Still Matters”, *Lowy Institute for International Policy* (2010), 5-8.

⁹⁰ Patricia Owens, “Beyond Strauss, lies, and the War in Iraq: Hannah Arendt's Critique of Neoconservatism”, *Review of International Studies* 33 (2007), 266.

⁹¹ Homolar, *Neoconservatism and the Strauss Connection*, 218.

* Aksi belirtilmedikçe bu makalede geçen tüm Bush isimleri ile ABD'nin 43. başkanı George W. Bush kastedilmektedir.

2002-2003 yıllarında ABD'nin Irak'ı işgali öncesinde ve sırasında Başkan Bush tarafından kullanılan dil yukarıdaki bölümlerde etraflıca değindiğimiz teolojik jargonla örtüşmektedir. Dolayısıyla diğer birçok başka hususu atlayarak yalnızca buna odaklandığımızda dahi Bush'un ideolojik ve dinî motivasyonların izleri görülebilecektir. Nitekim Başkan Bush kitle imha silahlarına sahip olduğu gerekçesiyle⁹² halkın neredeyse tamamını da buna inandırarak⁹³ ayrıca Irak halkını da "özgürleştirmek" için⁹⁴ başlattığı savaş için kutusal bir amaca yönelik olduğuna işaret edecek şekilde "Haçlı Seferleri" ifadesini kullanmıştır.⁹⁵ Asıl dikkat çekici olanı ise "ya bizimlesiniz ya da bize karşı" şeklinde⁹⁶ dikotomik bir yaklaşım sergileyerek işgali iyi ve kötü arasındaki mücadele şeklinde sunması olmuştur. Bush'un Terörle Savaş'ı 'iyi'ye karşı 'kötü' olarak çerçevelemesi ve Afganistan harekâtı için 'Sonsuz Adalet Operasyonu' adını seçmesi, 11 Eylül'ün kıyametvari yüceliğine aşkın bir yanıt arayışının siyasi söylemdeki tezahürleridir.⁹⁷

Başkan Bush'un bir diğer çarpıcı ifadesi de Ronald Reagan'ın Sovyetler Birliği için kullandığı "an evil empire" (kötü bir imparatorluk) ifadesini çağrıştıran "axis of evil" (şer/kötülük eksen) adlandırmasıdır.⁹⁸ Sovyetler Birliği özellikle 1920'lerden itibaren dağılına kadar Amerika'da Deccal ve Yecüc Mecüc olarak görülen,⁹⁹ yani bir başka deyişle teopolitik çerçeveden "düşman öteki" olarak kategorize edilen bir ülke ve toplumdur. Dolayısıyla Bush'un söylemi de yeni ötekinin kim olduğuna, iyiyle kötünün kozmik mücadelesinin kimler arasında olduğuna işaret etmektedir. Nitekim ulusal ötekileştirmenin jeopolitik odağı, Soğuk Savaş döneminde Komünist 'Rusya'nın 'Kötü' karakterinden, Soğuk Savaş sonrası dönemde Müslüman Ortadoğu'ya kaymıştır.¹⁰⁰ Ötekinin modern zamanlardaki bu tezahürünün kökleri ise Hristiyan Batı'nın anti-İslamizm geleneğinde yatar. Bunun izlerini de 10. ve 11. yüzyıllarda bulmak mümkündür.¹⁰¹ Bush da basit düalizmleri ve sarsılmaz ahlaki doğruluğuyla, "ilerlemeye" olan ortak inancı ve -ister dinî ister seküler bağlamlarda çerçevesin- Batı'nın tarihsel bilincine hâkim olan teleolojik meta-anlatıların kötülüğü "biz"im dışımızda konumlandırmasını kristalize etmektedir.¹⁰²

Yukarıdaki hususlarla ek olarak Bush'un "yeniden doğmuş" (born-again) bir Hristiyan olduğuna dair haberler de çıkmıştır.¹⁰³ Yine de kişisel olarak Başkan Bush'un köktendinci bir devlet başkanı veya kıyamet anlatılarını benimseyen bir dinî topluluğun üyesi olduğunu (veya olmadığını) söylemek isabetli olmayabilir. Bush ile köktendinci grupların

⁹² *The Guardian*, "Full text: Bush's speech" (18 Mart 2003).

⁹³ *Pewresearch (PEW)*, "Americans Thinking About Iraq, But Focused on the Economy" (Erişim 14 Aralık 2023).

⁹⁴ The White House, "President Discusses Beginning of Operation Iraqi Freedom" (Erişim 10 Aralık 2023).

⁹⁵ The White House, "Remarks by the President Upon Arrival" (Erişim 10 Aralık 2023).

⁹⁶ CNN, "You are either with us or against us" (6 Kasım 2001).

⁹⁷ Antoine Bousquet, "Time Zero: Hiroshima, September 11 and Apocalyptic Revelations in Historical Consciousness," *Millennium: Journal of International Studies* 34/3 (2006), 756.

⁹⁸ *The Economist*, "George Bush and the Axis of Evil" (31 Ocak 2002).

⁹⁹ Bıyık, "Hristiyan Teolojisinde Deccal ve Yecüc - Mecüc Kavramları", 66.

¹⁰⁰ Sturm, "Religion as nationalism: the religious nationalism of American Christian Zionists", 12.

¹⁰¹ Şenay, "Yahudi-Hristiyan İlişkileri Tarihi ve Anti-Semitizm", 131.

¹⁰² Bousquet, "Time Zero", 763.

¹⁰³ *The Guardian*, "How born-again George became a man on a mission" (23 Eylül 2024).

perde arkasında bir araya gelerek gizlice görüştükları ve bir plan üzerinde anlaştıkları gibi bir iddiamız da söz konusu değildir. 11 Eylül saldırılarının ABD toplumunda yarattığı şok ve öfkenin getirdiğı tepkisel ve duygusal yaklaşımları, bu tarz bir retoriğı zımnen talep etmiş de olabilir. Ancak dünya sisteminin düzenini üzerine vazife edinmiş olan bir ülke ve yönetimi söz konusudur ve tüm alternatif yaklaşımlar beyhude bir çaba gibi görünmektedir. Nihayetinde Başkan Bush, yeni muhafazakârlar ve Hristiyan siyonistlerle ortak bir zeminde buluşabilmektedir ve bundan rahatsız da değildir.¹⁰⁴ Aynı şekilde Yeni Muhafazakârlar da bu tarz bir retorik üzerine inşa edilen politika ile özdeşleşmekte bir sakınca görmemiştir.

Tüm bunlardan hareketle Yeni Muhafazakârlık teopolitik açıdan iki şekilde değerlendirilebilir. Bunlardan birincisi, Hristiyan Siyonistler’de olduğu gibi *Kitab-ı Mukaddes* (Yahudi / Hristiyan geleneğı) kaynaklı teolojiden hareket eden teopolitiktir. Hristiyan Siyonistler’le olan ortaklıkları ve yöntemsel ve söylemsel farklılıklara rağmen aynı yerde son bulan felsefi ve ideolojik görüşleri, bunun sonucu olarak onlarla işbirliğı yapıp, ortak dinî/ideolojik amaçlar doğrultusunda birlikte hareket etmeleri gibi hususlar burada dikkate değerdir. Bu teoloji aynı zamanda daha önce kısaca tanımladığımız Amerikan İstisnacılığının birinci versiyonuna kaynaklık eder. İkincisi ise Amerika’nın kutsallaştırıldığı düşünce biçiminden doğan teopolitiktir. Bu da aynı zamanda Amerikan İstisnacılığının Aydınlanma felsefesine dayandırılan ve özgürlük, eşitlik gibi seküler kavramlarla dışa yansıyan ikinci versiyonuna kaynaklık eder. Ancak söz konusu ikinci versiyon seküler görünümde olsa da Yahudi-Hristiyan temalarını yitirmemiş, Amerikan nasyonalizmini beslemiştir.¹⁰⁵ Teşekkür sürecinde Schmitt’in ‘Politik teoloji’ düşüncesine rastladığımız bu anlayış, Cavanaugh’ın ifadesi ile ABD devletini ve toplumunu Tanrı’nın yeryüzündeki temsilcisi rolünde ‘Mesih Ulus’ olarak ikame eder.¹⁰⁶ Yani Tanrı’yı gökyüzünden yeryüzüne indirir ve yukarıda Marzak’ın da farklı cümlelerle ifade ettiği gibi kendine biçtiğı ‘kutsal rol’ ile jeopolitik sınırlarının ötesinde eylemlerde bulunur. İdeallerini diğer toplumlarla paylaşmayı, “yazgısının” bir gereğı olarak, ilahi bir görev addeder.¹⁰⁷ Dolayısıyla aslında kökleri Hristiyan teolojisinde bulunan bir doktrin benimseyerek, kendisine atfettiğı ‘aşkınlık’ fikriyle hareket etmektedir. Sonuç itibarıyla her iki versiyonda da beşerî iradenin ikinci planda veya nesne konumunda olduğu bir anlayış ve sorgulanmadan kendisi adına hareket edilen bir ‘kutsal’ vardır. Bu hâliyle Yeni Muhafazakârlar’ın benimsediğı inanç, misyon ve eylemler, kutsal ve seküler temaların içe içe geçtiğı ‘modernize edilmiş’ ABD tipi Hristiyan teopolitiğı olarak da değerlendirilebilir. Yine de Yeni Muhafazakârlar’ı karmaşık yapılarından dolayı teolojik açıdan monoblok olarak ele alıp bütüncül bir değerlendirmeye tabi tutmak kanaatimizce mümkün değildir. Öte yandan burada vurgulamaya çalıştığımız asıl husus Yeni Muhafazakârlar’ın da tıpkı Hristiyan Siyonistler gibi dünyaya ‘dost-düşman’ penceresinden bakmaları ve geniş kesimleri etkisi altına alan ‘biz ve onlar’ anlayışı üzerine kurulu bir siyaset felsefelerine sahip olmalarıdır. ‘Öteki’ inşa ederken kullandıkları kavramlar (ör. şer eksenı) ve retorik ise tamamen teolojiktir.

¹⁰⁴ Urban, “Bush, The Neoconservatives, and Evangelical Christian Fiction”, 10.

¹⁰⁵ Ataman, *Sivil Din*, 111.

¹⁰⁶ Cavanaugh, “Messianic Nation”, 264.

¹⁰⁷ Ataman, *Sivil Din*, 115.

Sonuç

Özelikle ulus devletlerin ortaya çıkmasından sonra siyaset ile din arasında bir çizgi çekilerek ikisinin birbirinden ayrıldığı varsayılır ancak siyaset teknik bir iş değildir ve böyle bir sınır pratikte net olarak çekilememektedir. Aksi yöndeki tüm teorik yaklaşımlara ve dirençlere rağmen din farklı veçheleriyle pratikte çok defa siyasetle iç içe geçmiş bir vaziyette karşımıza çıkabilmektedir. Siyasetin dinî, dinin de siyasi alana müdahalesi tarih boyunca karşımıza çıkan, günümüz modern sistemlerinde ise daha ziyade bir problematik olarak algılanan gözlemlenebilir bir olgudur.

Öte yandan bu ilişkilerin doğru tanımlanması ve doğru kavramlarla ifade edilmesi zordur. Örneğin bir siyasi aktörün veya hareketin meşrulaştırıcı bir araç olarak veya farklı açılardan kendi hizmetine sokmak için dini bir referans olarak kullanması ile söz gelimi köktenci bir hizbin siyasi bir angajmana girerek kendi dinî ve felsefi emelleri için siyasetin gücünü bir araç olarak kullanması arasında, her iki durumda da kabaca din ve siyaset ilişkisi ortaya çıksa da çok temel farklar vardır. Bu makalede vurgulanan bunlardan ikincisidir. Ancak burada ana akım dinî anlayıştan ziyade pratikte karşımıza çıkan hâliyle marjinal diyebileceğimiz dinî düşünce ve hareketlere vurgu yapılmıştır.

Dinin radikal yorumları ve bunlardan ortaya çıkan problemler yalnızca İslam coğrafyasına has olmayıp, bilhassa sonuçları itibarıyla ondan daha fazla, Hristiyan Batı'nın bir problemi. 21. yüzyılın ilk çeyreğinin sonlarına yaklaşırken bir yandan sekülerleşme tartışmaları devam ederken diğer yandan Hristiyan Batı radikalizminin agresif bir şekilde varlığını devam ettirdiği görülmektedir. Politikaya yön verebilen köktencilik ötekileştirici kodlarının değişmediği, politikanın keskin söylemlerinde ve irrasyonel uygulamalarında karşımıza çıktığı görülmektedir. Değinen örneklerde de görüleceği üzere bu yapıların veya düşüncenin kimi zaman uluslararası sistemi etkileyebilecek siyasi karar alma mekanizmalarının içinde yer almaları yalnızca askerî ve siyasi bir problem değildir. Ayrıca toplumsal açıdan da farklılıklara, dünya barışına ve bir arada yaşama kültürüne yönelik potansiyel küresel bir tehdit olarak değerlendirilmelidir. Sevgi ve barış gibi temel dinî değerlerin tersine çevrilerek olumsuzlandığı, nefret ve şiddetin ise bir "gereklilik" olarak sunulduğu teopolitik perspektiften yorumlanan bir dünyada, "iyi" ve "kötü" nün mücadele ettiği mutlak bir düalizm sonsuza kadar sürebilir zira insan iradesine inisiyatif hakkı tanımadığı gibi "kıyamet" odaklı bir motivasyona sahiptir. Seçilmiş ve biricik olduğu inancıyla "kötü"yle savaştığını düşünerek tüm dünyaya nizam verme misyonunu üstlenen, bundan dolayı evrensel insani değerleri, mevcut uluslararası kurum ve kuruluşları ve uluslararası insancıl hukuku tanımayan bir zihniyet söz konusudur. Kendini tarih üstü bir pozisyonda konumlandıran ve kimi zaman dünyanın en büyük askerî, siyasi ve ekonomik gücünü amaçlarına ortak edebilen bu zihniyet etkili olduğu sürece evrensel bir barışın ne kadar mümkün olduğu ciddi bir soru işaretidir. Dolayısıyla bu tür inanç ve düşünceleri benimseyenlerin insanlığın selameti açısından ABD'li papaz Charles Sheldon sayesinde bilhassa köktendinci çevrelerde popüler bir motto haline gelen "What Would Jesus Do?" (İsa ne yapardı?) sorusunun cevabını tekrar düşünmelerinde fayda vardır.

Kaynakça

- Albayrak, Hafize Şule. “ABD’de Hıristiyan Siyonizmi: Kökeni, İnanç Esasları ve Günümüz Amerikan Siyasetine Etkisi”. *Darulfunun İlahiyat* 30/1 (Ocak 2024), 141-169. <https://doi.org/10.26650/di.2019.30.1.0019>
- Aldrovandi, Carlo. “Theo-Politics in the Holy Land: Christian Zionism and Jewish Religious Zionism”. *Religion Compass* 5/4 (Şubat 2011), 114-128. <https://doi.org/10.1111/j.1749-8171.2011.00267.x>
- Almond, Philip C. “Antichrists, Present and Future”. *The Antichrist: A New Biography*. 126–164. Cambridge: Cambridge University Press, 2020.
- Anderson, Braden P. *Chosen Nation: Biblical Theopolitics and the Problem of American Christian Nationalism*. Milwaukee: Marquette University, Doktora Tezi, 2010.
- Arabacı, Fazlı. *Tarihten günümüze Türkiye’ye Yönelik Teopolitik ve Teostratejiler*. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları, 2021.
- Arabacı, Fazlı. “Jeopolitikten Teopolitiğe Dinin Stratejik Kullanımı”. *Fazlıarabacı*. Erişim 5 Aralık 2023. https://www.fazliarabaci.com/wp-content/uploads/Jeopolitikten_Teopolitige_Dinin_Stratejik_Kullanimi.pdf
- Asmar, Ahmad. “Premier Netanyahu continues to use scriptures to defend Israeli war on Gaza”. *Anadolu Ajansı* (3 Kasım 2023). <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/premier-netanyahu-continues-to-use-scriptures-to-defend-israeli-war-on-gaza/3042801>
- Ataman, Kemal. *Ulus Olmanın Kutsal Temeli: Sivil Din, Bir Analiz Denemesi*. Ankara: Sentez Yayıncılık, 2014.
- Batuk, Cengiz. “Kıyameti Beklerken: Hıristiyanlık’ta Kıyamet Beklentileri Ve Rus Ortodoks Kilisesindeki Yansımaları”. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/14 (Aralık 2008), 7-60.
- Bıyık, Mustafa. “Hıristiyan Eskatolojisinde Dünyanın Sonu Kehanetleri”. *Marife* 7/2 (Eylül 2007), 163-187.
- Bıyık, Mustafa. “Hıristiyan Teolojisinde Deccal Ve Yecüc - Mecüc Kavramları Üzerine Bir Değerlendirme”. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/11 (Haziran 2007), 53-79.
- Bibbee, Jeffrey R. - Viens, A. M. “The Inseparability of Religion and Politics in the Neo-conservative Critique of Biotechnology”. *The American Journal of Bioethics* 7/10 (Ekim 2007), 18-20. <https://doi.org/10.1080/15265160701587974>
- Bousquet, Antoine. “Time Zero: Hiroshima, September 11 and Apocalyptic Revelations in Historical Consciousness”. *Millennium: Journal of International Studies* 34/3 (2006), 739–764.
- Brody, Samuel Hayim. “Is Theopolitics an Antipolitics?”. *In Dialogue as a Trans-Disciplinary Concept. Martin Buber’s Philosophy of Dialogue and its Contemporary Reception*. ed. Paul Mendes-Flohr. 61-88. Berlin - München - Boston: De Gruyter, 2015.

- Brody, Samuel Hayim. *Martin Buber's Theopolitics*. Bloomington: Indiana University Press, 2018.
- Brown, Wendy. "American Nightmare: Neoliberalism, Neoconservatism, and De-Democratization". *Political Theory* 34/ 6 (Aralık 2006), 690-714.
- Buber, Martin. *Kingship of God*. çev. Richard Schimann. New York: Harper & Row Publishers, 1967.
- Bultmann, Rudolf, "Mitolojik Eskatolojinin Yorumu". çev. Cengiz Batuk. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 7/3 (2007), 175-183.
- Caputo, John D. – Keller, Catherine. "Theopoetic/Theopolitic". *CrossCurrents* 56/4 (2007), 105-111.
- Cavanaugh, William T. "Messianic Nation: A Christian Theological Critique of American Exceptionalism." *University of St. Thomas Law Journal* 3/2 (2005), 261-280.
- Ceaser, James W. "The Origins and Character of American Exceptionalism". *American Political Thought* 1/1 (Bahar 2012), 3-28.
- CNN. "You are either with us or against us" (6 Kasım 2001). <https://edition.cnn.com/2001/US/11/06/gen.attack.on.terror/>
- CUFI, Christians United for Israel. "Israel is at war". Erişim 11 Aralık 2023. <https://cufi.org/>
- Dillon, Michael vd. "Modern Çağın Siyasi Meşruiyeti". *Dîvân Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* 18/35 (Aralık 2013), 65-86.
- Gray, Phillip W. "Political Theology and the Theology of Politics: Carl Schmitt and Medieval Christian Political Thought". *Humanitas* 20/1-2 (Ocak 2007), 175-200.
- Habermas, Jürgen. "Öteki" olmak, "Öteki" ile Yaşamak. Çev. İlknur Aka. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999.
- Hall, John R. "Apocalyptic and Millenarian Movements". *Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social and Political Movements*. ed. David Snow vd. Oxford: Blackwell, 2013. Erişim 12 Kasım 2023. <https://doi.org/10.1002/9780470674871.wbespm341>
- Hallsell, Grace. *Tanrı'yı Kıyamete Zorlamak*. çev. Mustafa Acar - Hüsnü Özmen. Ankara: Kim Yayınları, 2. Basım, 2003.
- Homolar, Alexandra. "Neoconservatism and the Strauss Connection". *The Legacy of Leo Strauss*. ed. Tony Burns - James Connelly. 217-234. Exeter, UK; Charlottesville, VA: Imprint Academic, 2010.
- ICJ, International Court Of Justice. "Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel)". Erişim 15 Ocak 2024. <https://www.icj-cij.org/case/192>

- IFCJF, The International Fellowship of Christians and Jews. “Who We Are”. Erişim 5 Aralık 2023. <https://www.ifcj.org/who-we-are>
- Ikenberry, G. John. (2004) ‘The End of the Neo-Conservative Moment’. *Survival* 46/1 (2004), 7-22. <https://doi.org/10.1080/00396338.2004.9688589>.
- Israel Ministry of Foreign Affairs. “Excerpt from PM Netanyahu’s remarks at the opening of the Winter Assembly of the 25th Knesset’s Second Session”. Erişim 11 Aralık 2023. <https://www.gov.il/en/departments/news/excerpt-from-pm-netanyahu-s-remarks-at-the-opening-of-the-knesset-s-winter-assembly-16-oct-2023>
- Keller, Catherine. *Political Theology of the Earth: Our Planetary Emergency and the Struggle for a New Public*. New York: Columbia University Press, 2008.
- Kiracofe, Clifford A. *Dark Crusade: Christian Zionism and US Foreign Policy*. New York: I.B. Tauris, 2009.
- Kitab-ı Mukaddes*. Erişim 12 Aralık 2023. <https://kutsalkitap.info.tr/>
- Kristol, Irving. “The Neoconservative Persuasion”. *American Enterprise Institute*. Erişim 12 Aralık 2023. <https://www.aei.org/articles/the-neoconservative-persuasion/>
- Martínez , Jessica - A. Smith, Gregory. “How the faithful voted: A preliminary 2016 analysis”. *Pewresearch* (9 Kasım 2016). <https://www.pewresearch.org/short-reads/2016/11/09/how-the-faithful-voted-a-preliminary-2016-analysis/>
- Marzak, David. “Theopolitics: Theology and Politics Needed to Understand World News Today”. *New Era World News*. Erişim 28 Kasım 2023. <https://newera.news/what-is-theopolitics-and-why-is-it-needed/>
- Mayer, Jean-François. “Facteurs religieux et Relations Internationales: une Approche Théopolitique”. *Religioscope*. Erişim 9 Aralık 2023, https://www.religion.info/pdf/2005_08_theopol.pdf
- McAlister, Melani. “Evangelicals and Jerusalem”. *Contendingmodernities*. Erişim 6 Mayıs 2023. https://contendingmodernities.nd.edu/global-currents/evangelicals-and-jerusalem/#_edn1
- McAllister, Carlota - Napolitano, Valentina. “Introduction: Incarnate Politics beyond the Cross and the Sword”. *Social Analysis* 64/4 (Ocak 2021), 1-20. <https://doi.org/10.3167/sa.2020.640401>
- McQueen, Alison. *Political Realism in Apocalyptic Times*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017.
- Meier, Heinrich. *Leo Strauss and the Theologico-Political Problem*. çev. Marcus Brainard. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139177948>

- Owens, Patricia. "Beyond Strauss, lies, and the War in Iraq: Hannah Arendt's critique of Neoconservatism". *Review of International Studies* 33/2 (Nisan 2007), 265-283. <https://doi.org/10.1017/S0260210507007504>
- Pappe, Ilan. *The Ethnic Cleansing of Palestine*. Londra: Oneworld Publications, 2011.
- Peels, Rik. "On Defining 'Fundamentalism'". *Religious Studies* 59/4 (2022), 1-19. <https://doi.org/10.1017/S0034412522000683>
- PEW, Pew Research Center. "Americans Thinking About Iraq, But Focused on the Economy". Erişim 14 Aralık 2023. <https://www.pewresearch.org/politics/2002/10/10/americans-thinking-about-iraq-but-focused-on-the-economy/>
- PEW, Pew Research Center. "More white evangelicals than American Jews say God gave Israel to the Jewish people". Erişim 11 Kasım 2023. <https://www.pewresearch.org/short-reads/2013/10/03/more-white-evangelicals-than-american-jews-say-god-gave-israel-to-the-jewish-people/>
- PSR, Palestinian Center for Policy and Survey. "Public Opinion Poll No (66)". Erişim 11 Kasım 2023. https://www.pcpsr.org/sites/default/files/poll%2066%20press%20release_December2017_%20English.pdf
- Runions, Erin. "Theologico-Political Resonance: Carl Schmitt between the Neocons and the Theonomists". *Differences* 18/3 (2007), 43-80. <https://doi.org/10.1215/10407391-2007-010>
- Rogers, Paul. "Christian Zionists and Neocons: a Heavenly Marriage". *Opendemocracy*, Erişim 12 Aralık 2023. https://www.opendemocracy.net/en/article_2329jsp/
- Rose, Delbert. *Eschatology*. Wilmore, Ky.: Fisrt Fruits Press, 2013. <https://place.asburyseminary.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1015&context=firstfruitspapers>
- Rousseau, Jean - Jaques. *Toplum Sözleşmesi*. çev. Vedat Günyol. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 13. Basım, 2015.
- Sarıtaş, İbrahim. "Antik Yunan'dan Moderne: Batı'da Politik Teoloji". *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* 59 (2022), 202-225. <https://doi.org/10.47998/ikad.1165791>
- Schmitt, Carl. *Siyasal İlahiyat*. çev. Emre Zeybekoğlu. Ankara: Dost Yayınevi, 2002.
- Sharlett, Jeff. *The Family Amerikan İktidarının Kalbindeki Gizli Fundamentalizm*. çev. Zeynep Şüheda Başaran. İstanbul: Runik Kitap 2023.
- Schnabel, Landon - Bock, Sean. "The Continuing Persistence of Intense Religion in the United States: Rejoinder". *Sociological Science* 5 (Kasım 2018), 711-721.

- Smith-Spark, Laura - Carey, Andrew. "Trump's Jerusalem decision: How the world reacted". *CNN* (7 Aralık 2017). <https://edition.cnn.com/2017/12/06/middleeast/jerusalem-israel-us-intl/index.html>
- Sommer, Allison K. "Armageddon? Bring It On: The Evangelical Force Behind Trump's Jerusalem Speech". *Haaretz* (5 Mayıs 2023). <https://www.haaretz.com/israel-news/2017-12-11/ty-article/.premium/armageddon-bring-it-on-the-evangelical-force-behind-trumps-jerusalem-speech/0000017f-f7ae-d318-afff-f7efc53c0000>
- Strauss, Leo. "Progress Or Return? The Contemporary Crisis In Western Civilization". *Modern Judaism-A Journal of Jewish Ideas and Experience* 1/1 (Mayıs 1981), 17-45.
- Sturm, Tristan. "Christian Zionism as Religious Nationalism Par Excellence". *Brown Journal of World Affairs* 24/1 (2017), 7-21.
- Sturm, Tristan. "Religion as nationalism: the religious nationalism of American Christian Zionists". *National Identities* 20/3 (Ocak 2017), 299-319. <https://doi.org/10.1080/14608944.2016.1255187>
- Şenay, Bülent - Ceylanlar, Nagehan Z. "The Theopolitical "Other" In The Last Judgment Paintings Of Bucovina's Orthodox Monasteries". *Annals of the University of Bucharest / Political science series* 20/1 (2018), 73-90.
- Şenay, Bülent. "Yahudi-Hıristiyan İlişkileri Tarihi Ve Anti-Semitizm - Oryantalizm İlişkisi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (2002), 117-146.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. "Olağanüstü İslam Zirvesi Konferansı Bildirisi". (Erişim 11 Kasım 2023). <https://www.mfa.gov.tr/abd-yonetiminin-kudus-u-serif-i-iscalci-guc-israilin-sozde-baskenti-olarak-tanimasi.tr.mfa>
- The Economist*. "George Bush and The Axis of Evil" (31 Ocak 2002). https://www.economist.com/leaders/2002/01/31/george-bush-and-the-axis-of-evil?utm_medium=cpc.adword.pd&utm_source=google&ppccampaignID=18151738051&ppcadID=&utm_campaign=a.22brand_pmax&utm_content=conversion.direct-respon-se.anonymous&gad_source=1&gclid=EA1aIQobChMI5uvo_YOXgwMVyFJBAH3sQw6eEAAYASAAEgK4NvD_BwE&gclid=aw.ds
- The Guardian*. "Full text: Bush's speech". (18 Mart 2003). <https://www.theguardian.com/world/2003/mar/18/usa.iraq>
- The Independent. "Trump admits moving US embassy from Tel Aviv to Jerusalem was 'for the evangelicals'". (18 Ağustos 2020) <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-election/trump-us-embassy-evangelicals-wisconsin-rally-a9675466.html>
- The White House. "President Discusses Beginning of Operation Iraqi Freedom". Erişim 10 Aralık 2023. <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/03/20030322.html>

The White House. “Remarks by the President Upon Arrival”. Erişim 10 Aralık 2023.
<https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010916-2.html>

Turner, Bryan S. *Din ve Modern Toplum*. çev. Arzu Tüfekçi. Bursa: Sentez Yayınları, 2017.

Urban, Hugh. “Bush, the Neoconservatives, and Evangelical Christian Fiction. *Nordic Journal of Religion and Society* 8 (Ocak 2006).

Väisse, Justin. “Why Neoconservatism Still Matters”. *Lowy İnstitute for International Policy* (2010), 1-14.

Vergin, Nur. *Siyasetin Sosyolojisi*. İstanbul: Doğan Kitap, 10. Basım, 2013.

Webb, Stephen H. *American Providence: A Nation with a Mission*. New York: Continuum, 2004.

An Evaluation on Christian Theopolitics and Theopolitical Construction of the ‘Other’: The Case of the USA

Extended Summary

The relationship between “religion and politics” is a significant phenomenon with historical dimensions and ongoing relevance. In political discourse, particularly within the U.S., addressing political activities without considering religious influences is nearly impossible. Typically analyzed through the lens of “legitimization,” the religion-politics relationship is complex, multi-dimensional, and layered in ways that are not always immediately apparent. Broadly speaking, three modes of interaction between religion and politics can be identified: one where religion dominates politics, one where politics dominates religion, and one where they are separated. In this paper, the relationship is examined through the lens of theocratic dominance over politics, irrespective of its theoretical standing. The term “theopolitics” is employed to describe this type of relationship, which entails bypassing modern political tools to engage in political actions driven by a divine motivation and a transcendent purpose. While it is widely accepted that such actions are improbable within contemporary nation-states, our contention is that they can occur in substantial degrees from outside the system, facilitated by certain religious and ideological structures. Of course, this is not a ‘normal’ and continuous way of functioning.

In the U.S., religion and politics are constitutionally separate; however, in practice, they are intertwined. Beyond instances where the political apparatus exploits religion for legitimization, there are also types of engagement where religion itself aligns with politics to further its sacred objectives. Apart from broad social segments, there exist religious and ideological factions that are active and influential in this interplay, most notably Christian Zionism and Neoconservatism. With their radical or extremist philosophies, these factions interweave with politics, exerting substantial influence. Consequently, one of the world’s foremost political, military, and economic powers—the U.S.—can come under the influence of these fundamentalist beliefs and ideologies. In such instances, these ideologies and beliefs transcend their localized contexts to yield profound global impacts, affecting not only politics but also social structures worldwide.

Undoubtedly, identifying the motivations driving actors within a scenario that combines religion and politics is challenging. Our criterion here involves both the religious and ideological doctrines of the groups under examination and the practical outcomes and concrete manifestations of their political actions. In this context, the first structure we address, Christian Zionism, appears to follow an agenda rooted in Christian theopolitics, also referred to as “apocalyptic theology,” which serves as a critical foundation for their political actions. The second structure we examine, Neoconservatism, is considerably more diverse, and complex, making it challenging to draw definitive conclusions. However, it is apparent that, in their political actions, Neoconservatives are guided by a transcendent perspective, whether derived from religious (Christianity) beliefs or sanctified secular values. In this respect, they align with Christian Zionists. Therefore, it

can be said that a significant portion of Neoconservatism's political actions also fall within the framework of theopolitics. This observation, evident in both of these groups—each highly active in the United States—reminds us that fundamentalism is not solely an issue within the Islamic world but also a major concern for the West.

The specific issue this article focuses on is the exclusionary codes within theopolitics. Radical religious structures, which permeate politics from a theological foundation, not only influence and direct politics but also create or reinforce a global "Other" with religious, cultural, and ideological characteristics through the political actors and structures they influence. This presents a significant challenge to the coexistence practices of diverse faiths, cultures, and societies. The actions of radical groups, which sometimes infiltrate decision-making mechanisms that can influence the international system, are not merely issues with military and political ramifications. They must also be regarded as potential global threats to diversity, world peace, and the culture of coexistence. In a world interpreted through a theopolitical perspective, fundamental religious values like love and peace are inverted and negated, while hatred and violence are presented as "necessities." Therefore, an absolute dualism between "good" and "evil" could persist indefinitely, as this perspective operates with a sacred or transcendent motivation in which human will is secondary. This mindset assumes a mission to impose order on the world under the belief of being "chosen" and unique, waging war against perceived "evil" while positioning itself above universal human values, existing international institutions, and humanitarian law. As long as these ideologies and beliefs—at times even co-opting one of the world's largest military, political, and economic powers—remain influential, the feasibility of universal peace becomes a serious question. The deeply embedded negative feelings, thoughts, and beliefs stemming from the distortion of religion—a profoundly rooted societal institution—are difficult to alter quickly. In our globalized world, where different societies, cultures, and religions are striving to establish a culture of coexistence, these sentiments and beliefs present one of the most critical challenges humanity must confront. Therefore, exploring this issue in greater depth and examining its various facets is of vital importance.

Keywords: Sociology of Religion, Theopolitics, United States, Christian Zionism, Neoconservatism, 'Other'.